

**JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BUNGE LA TANZANIA**

**TAARIFA YA UTEKELEZAJI WA SHUGHULI ZA KAMATI YA KUDUMU YA
BUNGE YA KILIMO, MIFUGO NA MAJI KWA KIPINDI CHA
JANUARI 2017 HADI JANUARI 2018**

---

*[Inatolewa chini ya Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za
Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016]*

Ofisi ya Bunge,
S.L.P. 941,
DODOMA

6 FEBRUARI, 2018

YALIYOMO

SEHEMU YA KWANZA.....	1
MAELEZO YA JUMLA.....	1
1.0 Utangulizi.....	1
1.1 Majukumu	1
1.2 Njia/Mbinu zilizotumika kutekeleza Majukumu.....	2
1.3 Shughuli zilizofanyika	2
SEHEMU YA PILI	5
2.0 UCHAMBUZI WA MATOKEO YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI	5
2.1 Maelezo ya Jumla.....	5
2.2 Mpango wa bajeti na umuhimu wa sekta za kilimo, mifugo, na uvuvi	5
2.3 Mfumo wa Ununuzi wa Mbolea kwa Pamoja (<i>Fertilizer Bulk Procurement</i>)	7
2.4 Usalama wa Chakula Nchini	9
2.5 Mikakati ya kuimarisha masoko ya mazao ya mahindi na mbaazi kwa wakulima nchini.....	10
2.6 Mikakati ya kuinua baadhi ya mazao ya biashara ya Korosho, Pamba, Tumbaku na Kahawa	11
2.7 Mkakati wa kuongeza uzalishaji wa mazao ya Bustani	12
2.8 Benki ya Maendeleo ya Kilimo Tanzania.....	13
2.9 Kilimo cha Umwagiliaji ili kuepuka athari za mabadiliko ya tabianchi na uhusiano wake na utoshelezi wa chakula	13
2.10 Migogoro ya matumizi ya ardhi baina ya Wakulima, Wafugaji na watumiaji wengine wa ardhi	14
2.11 Mipango Mikakati ya Serikali kuinua Sekta ya Uvuvi	14
2.12 Uwekezaji katika Ranchi za Taifa.....	15
2.13 Mpango wa Bajeti ya Wizara ya Maji na Umwagiliaji.....	16
2.14 Programu ya maendeleo ya maji vijijini	17
2.15 Upatikanaji wa maji ya uhakika, safi na salama mijini.....	18
2.16 Mikakati ya Serikali katika kujenga na kukamilisha skimu za umwagiliaji nchini .	20
2.17 Uchimbaji na Ukarabati wa Mabwawa ya kimkakati na Visima kwenye maeneo kame nchini na uvunaji wa maji ya mvua	21
2.18 Mradi wa kimkakati wa Ujenzi wa Bwawa la Kidunda.....	22
2.19 Azimio la Bunge kuridhia Mkataba wa kuanzisha Kamisheni ya pamoja ya Bonde la Mto Songwe Kati ya Tanzania na Malawi (<i>Convention on The Establishment of a Joint Songwe River Basin Commission Between Tanzania and Malawi</i>)	23
2.20 Kuchambua Utekelezaji wa Bajeti.....	24
2.21 Ufuatiliaji wa tekelezaji wa Miradi ya Maendeleo iliyotengewa Fedha 2016/2017	28

2.21.1	Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi	28
2.21.2	Wizara ya Maji na Umwagiliaji	32
2.21.3	Ziara za mafunzo kuhusu shughuli za MVIWATA -Morogoro	33
2.21.4	Ziara ya mafunzo kuhusu shughuli za Ushoroba wa Kusini mwa Tanzania (SAGCOT)-Iringa na Njombe.....	37
SEHEMU YA TATU.....		51
3.0	MAONI NA MAPENDEKEZO.....	51
3.1	Kuongeza bajeti ya sekta na fedha kutolewa kwa wakati	51
3.2	Kutekeleza mipango ya uzalishaji mbolea nchini.....	52
3.3	Uzalishaji, masoko na usalama wa chakula Nchini	53
3.4	Mikakati ya kuimaririsha masoko ya mazao ya mahindi na mbaazi kwa wakulima nchini	54
3.5	Uzalishaji na masoko ya mazao ya Biashara.....	54
3.6	Uzalishaji na masoko ya mazao ya bustani.....	55
3.7	Kuongeza mtaji wa Benki ya Maendeleo ya Kilimo	55
3.8	Suluhisho la migogoro ya matumizi ya ardhi	56
3.9	Rasilimali za uvuvi na udhibiti uvuvi haramu nchini	56
3.10	Uwekezaji katika Ranchi za Taifa.....	58
3.11	Ujenzi wa miundombinu ya umwagiliaji kukabiliana na athari ya mabadiliko ya tabianchi	58
3.12	Kuongeza kasi ya ujenzi na ukarabati wa mabwawa ya kimkakati	59
3.13	Kuimarisha upatikanaji wa maji safi na salama mijini na vijijini.....	59
3.14	Kuweka mazingira bora ili kuchochea sekta binafsi kushiriki kuwekeza katika tasnia za kilimo, mifugo, uvuvi na maji	61
3.15	Kuhusu Azimio la Bunge kuridhia Mkataba wa kuanzisha Kamisheni ya pamoja ya Bonde la Mto Songwe Kati ya Tanzania na Malawi (<i>Convention on The Establishment of a Joint Songwe River Basin Commission Between Tanzania and Malawi</i>)	61
3.16	Mlipuko wa wadudu waharibifu wa mazao ya pamba, viwavijeshi na panya	62
3.17	Korosho kuchanganywa na mawe/kokoto	63
SEHEMU YA NNE		65
4.0	HITIMISHO.....	65
4.2.	Hoja.....	67

**TAARIFA YA SHUGHULI ZILIZOTEKELEZWA NA KAMATI YA KUDUMU
YA BUNGE YA KILIMO, MIFUGO NA MAJI KWA MWAKA 2017**

*[Inatolewa Chini ya Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za
Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016]*

**SEHEMU YA KWANZA
MAELEZO YA JUMLA**

1.0 Utangulizi

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa Kanuni ya 117(15), Toleo la Januari 2016, naomba kuwasilisha Taarifa ya shughuli zilizotekelezwa na Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Kilimo, Mifugo na Maji kwa kipindi cha Januari 2017 hadi Januari 2018, ili iweze kujadiliwa na kutolewa maamuzi.

1.1 Majukumu

Mheshimiwa Spika, Majukumu ya Kamati ya Bunge ya Kilimo, Mifugo na Maji yameainishwa katika Kanuni za Kudumu za Bunge, Nyongeza ya Nane kifungu cha 7, Toleo la Januari, 2016 kuwa ni kusimamia shughuli za Wizara za Maji na Umwagiliaji, Wizara ya Kilimo pamoja na Wizara ya Mifugo na Uvuvi. Aidha, kifungu cha 7(1) kinafafanua majukumu ya Kamati za Kudumu za Bunge za Sekta, ambayo Kamati ya Kilimo, Mifugo na Maji ni moja kati ya Kamati hizo na ina majukumu yafuatayo:-

- (a) Kushughulikia bajeti za Wizara ya Maji na Umwagiliaji, Wizara ya Kilimo na Wizara ya Mifugo na Uvuvi;
- (b) Kushughulikia Miswada ya Sheria na Mikataba inayopendekezwa kuridhiwa na Bunge iliyo chini ya Wizara inazosisimamia;
- (c) Kushughulikia taarifa za utendaji za kila mwaka za Wizara; na
- (d) Kufuatilia utekelezaji wa majukumu ya Wizara hizo.

1.2 Njia/Mbinu zilizotumika kutekeleza Majukumu

Mheshimiwa Spika, Wakati wa utekelezaji wa majukumu yake, kwa mujibu wa kanuni, Kamati ilitumia mbinu mbalimbali zilizosaidia kazi za Kamati kufanyika kwa ufanisi. Mbinu hizo ni pamoja na:-

- (a) Kufanya vikao vya kupitia, kujadili na kuchambua taarifa mbalimbali kuhusu utendaji katika sekta za kilimo, mifugo, uvuvi na maji;
- (b) Kufanya ziara za ukaguzi wa miradi ya maendeleo ili kujiridhisha juu ya thamani ya fedha (*value for money*) zilizogharamia miradi hiyo;
- (c) Kufanya ziara za mafunzo katika miradi iliyotekelezwa na sekta binafsi ikiwemo Muungano wa Vikundi vya wakulima Tanzania-MVIWATA mkoani Morogoro pamoja na shughuli zilizotekelezwa au kuwezesha na Ushoroba wa Kilimo Kusini mwa Tanzania- SAGCOT katika mikoa ya Iringa na Njombe;
- (d) Kukatana na wadau na kupokea maoni yaliyotumika kuboresha Azimio la Kamisheni ya Pamoja ya Bonde la Mto Songwe; na
- (e) Kupata mafunzo na semina mbalimbali zilizoandaliwa na wadau wanaojihusisha kwa namna moja ama nyingine na shughuli za kilimo, mifugo, uvuvi na maji.

1.3 Shughuli zilizofanyika

Mheshimiwa Spika, tangu kuundwa kwake, Kamati imeweza kutekeleza shughuli mbalimbali zifuatazo:-

- (a) Kuchambua Taarifa za Utekelezaji wa Bajeti za Wizara ya Kilimo, Wizara ya Mifugo na Uvuvi na Wizara ya Maji na Umwagiliaji kwa mwaka 2016/2017;
- (b) Kuchambua makadirio ya mapato na matumizi ya Wizara ya Kilimo, Wizara ya Mifugo na Uvuvi na Wizara ya Maji na Umwagiliaji kwa Mwaka wa Fedha 2017/2018;

- (c) Kushughulikia taarifa za utendaji kuhusu masuala mbalimbali ya Wizara ya Kilimo, Wizara ya Mifugo na Uvuvi na Wizara ya Maji na Umwagiliaji kwa mwaka 2017/2018;
- (d) Kufuatilia utekelezaji wa majukumu ya Wizara za Kilimo, Wizara ya Mifugo na Uvuvi na Wizara ya Maji na Umwagiliaji kwa mwaka 2016/2017;
- (e) Kukagua utekelezaji wa baadhi ya miradi ya maendeleo iliyotengewa fedha kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017; na
- (f) Kufanya ziara za mafunzo katika miradi iliyotekelezwa na MVIWATA katika mkoa wa Morogoro na shughuli zinazotekelezwa au kuwezesha na Ushoroba wa Kilimo Kusini mwa Tanzania- SAGCOT katika mikoa ya Iringa na Njombe kwa lengo la kupata ufahamu kuhusu mafanikio na changamoto za utekelezaji wa miradi na uratibu wa shughuli za kilimo, mifugo na uvuvi ili kuweza kuishauri Serikali hatua madhubuti za kuchukua kuongeza tija katika uzalishaji na pato kwa wananchi na Taifa kwa ujumla; na
- (g) Kuhudhuria Semina zilizotolewa na wadau mbalimbali wa sekta kwa lengo la kutoa elimu juu ya masuala ya sekta, kama ifuatavyo:-
- i) Semina iliyoandaliwa na Wizara ya Kilimo mnamo tarehe 28 April na 03 Mei 2017, lengo la semina hizi lilikuwa ni kuwapa uelewa mpana Wajumbe wa Kamati kuhusu shughuli na programu za SAGCOT na NFRA ambazo zinatekelezwa na Wizara, ili waweze kuishauri Serikali katika kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi.
  - ii) Semina iliyoandaliwa na Mtandao wa Vikundi vya Wakulima Tanzania (MVIWATA), tarehe 30 Mei, 2017 lengo la semina hii ilikuwa ni:-
    - Kuwezesha uzalishaji endelevu na kuongeza uzalishaji na ushindani katika kilimo;
    - Kuimarisha soko la bidhaa za kilimo kikanda na kimataifa;

- Kuimarisha ushiriki wa sekta binafsi na ya Umma kwenye uwekezaji wa mnyororo wa thamani kwenye sekta ya kilimo; na
  - Kupunguza vihatarishi vya kijamii na kiuchumi kwenye ukanda wa Maendeleo wa Kusini mwa Afrika (SADC) kutokana na usalama wa chakula na lishe.
- iii) Semina iliyoandaliwa na Tanzania Civil Society Forum on Climate Change (FORUM CC), iliyofanyika tarehe 16 Septemba 2017. Dhumuni la Semina hii ilikuwa ni kuwasilisha Utafiti ambao ulihusu uchambuzi wa jinsia juu ya Sera ya Bajeti kuhusu Kilimo.
- iv) Semina iliyoandaliwa na OXFAM, iliyofanyika tarehe 14 Novemba, 2017. Lengo lilikuwa ni kuwapa uelewa Wajumbe wa Kamati kuhusu masuala ya haki ya ardhi na mambo mengine kuhusiana na hayo.
- v) Semina iliyotolewa na Mamlaka ya Udhibiti wa Uvuvi katika Bahari Kuu (*Deep Sea Fishing Authority*) iliyofanyika 17 Oktoba 2017, lengo lilikuwa ni kuwapa Wajumbe uelewa wa pamoja kuhusu fursa zitokanazo na uvuvi wa Bahari Kuu, changamoto zilizopo, hatua ambazo Serikali imekuwa ikichukua ili kunufaika na mazao yatokanayo na bahari.
- vi) Mafunzo kuhusu mambo muhimu ya kuzingatia wakati wa ukaguzi wa miradi ya maendeleo, uchambuzi wa miswada na uchambuzi wa bajeti.

SEHEMU YA PILI

2.0 UCHAMBUZI WA MATOKEO YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI

2.1 Maelezo ya Jumla

Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Pili ya Taarifa ninayoiwasilisha inahusu kazi zilizotekelezwa na Kamati kwa kipindi cha Januari 2017 hadi Januari 2018. Katika kipindi husika, Kamati ilitokeleza majukumu ya msingi yaliyoainishwa Kikanuni ambapo iliweza kukutana na Wizara na Taasisi inazozisimamia kisha kuchambua na kujadili Taarifa za Utendaji na Uendeshaji na hatimae kutoa maoni, ushauri na mapendekezo.

Mheshimiwa Spika, ufuatao ni uchambuzi wa shughuli /maeneo yaliyoshughulikiwa na Kamati tangu Januari 2017 hadi Januari 2018

2.2 Mpango wa bajeti na umuhimu wa sekta za kilimo, mifugo, na uvuvi

Mheshimiwa Spika, Kamati imepitia, kuchambua na kutathimini Mpango wa Bajeti ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa Mwaka wa Fedha 2017/2018. Mpango unabainisha kuwa, Tanzania imeendelea kutegemea sekta ya kilimo katika ukuaji wa uchumi na maendeleo ya Wananchi wake, kwa kuwa kilimo kinatoa ajira kwa **asilimia 75%** ya Watanzania na inachangia **asilimia 100%** ya chakula kinachopatikana nchini. Aidha, kutokana na asilimia kubwa ya wananchi kushiriki katika shughuli za kilimo, kilimo kinachangia kwa kiasi kikubwa kupunguza umaskini na kuongeza kipato; Mfano Sekta ya Kilimo imechangia **asilimia 28.0** ya pato la Taifa kwa mwaka 2014 na kupanda kufikia **asilimia 29** mwaka 2015.¹ Vile vile Sera na Mikakati ya Kitaifa na Kimataifa vinatambua Kilimo kama sekta muhimu katika Uchumi wa Tanzania.

Mheshimiwa Spika, Kamati imepitia, kuchambua na kutathimini malengo yaliyoainishwa katika Mpango wa Bajeti ya Mwaka 2017/2018 na kuridhishwa

---

¹ Taarifa ya Baraza la Kilimo Tanzania kuhusu mchango wa sekta ya Kilimo katika pato la Taifa

nayo. Hata hivyo, Kamati ina wasiwasi kuhusu uwezekano wa utekelezaji wa malengo hayo kutokana na mwenendo unaojidhihirisha wa kiasi kidogo cha bajeti inayotengwa na kutolewa.

Mheshimiwa Spika, pamoja na umuhimu wa sekta ya kilimo kama unavyoelezewa kupitia Mipango, Sera na Mikakati mbalimbali ya Serikali, bado sekta hii imekuwa haipewi msukumo wa kutosha kama kipaumbele cha uhai na ustawi wa sekta zingine za uzalishaji mali.

Mheshimiwa Spika, Kamati katika uchambuzi wake, imebaini kuendelea kushuka kwa bajeti inayotengwa na kutolewa kwa ajili ya Sekta ya Kilimo kila mwaka. Kwa mfano: kwa Mwaka wa Fedha 2010/2011 bajeti ya kilimo ilikua asilimia **7.8%**, ya bajeti yote ya Serikali, Mwaka wa Fedha 2011/2012 ilikua asilimia **6.9%** ya bajeti yote ya Serikali na Mwaka wa Fedha 2016/2017 Serikali ilitenga **asilimia 4.9%** tu ya bajeti yote ya Serikali kwa ajili ya Sekta za kilimo.

Mheshimiwa Spika, kuendelea kushuka kwa bajeti inayotengwa kwa ajili ya sekta ya Kilimo, kumepelekea uwekezaji mdogo na hivyo kusababisha ukuaji mdogo wa sekta hii, ambapo kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017 ukuaji wa sekta ya kilimo ni asilimia **1.7%** ikilinganishwa na sekta zingine kama madini ambayo ukuaji wake ni asilimia **16.6 %**, uchukuzi asilimia **15.6**, habari na mawasiliano asilimia **13.5%.**² Aidha, katika kipindi cha nusu mwaka, disemba 2017, kilimo kinakadiriwa kukua kwa asilimia **3.1%**. Ukuaji huu bado hauridhishi ukilinganishwa na ukubwa wa sekta yenyewe.

---

² Taarifa ya Baraza la Kilimo Tanzania kuhusu ukuaji mdogo wa sekta ya Kilimo

2.3 **Mfumo wa Ununuzi wa Mbolea kwa Pamoja (*Fertilizer Bulk Procurement*)**

Mheshimiwa Spika, Sera ya Kilimo ya Taifa ya mwaka 2013 inaelezea umuhimu wa kuongeza matumizi ya pembejeo za kisasa (mbolea, madawa ya kilimo, mbegu bora na zana za kilimo) kama mhimili imara wa kuongeza tija na uzalishaji wa mazao; kupunguza umaskini; na kuwa na usalama wa chakula na lishe. Kwa kuzingatia umuhimu huu, Serikali imekuwa ikichukua hatua mbalimbali za kuwezesha upatikanaji wa pembejeo hapa nchini. Hata hivyo, suala la upatikanaji wa pembejeo za kilimo, bei kubwa, usambazaji na matumizi yaliyo sahihi ya Mbolea, Mbegu Bora, pamoja na Madawa ya Viuatilifu kutokidhi mahitaji.

Mheshimiwa Spika, maelezo hayo yanajihidhihirisha kwenye taarifa ya Benki ya Dunia ambayo inaeleza kuwa, ili kuwa na kilimo chenye tija, wastani wa matumizi ya mbolea ni kilo **119.9** kwa hekta. Hapa nchini matumizi ya mbolea ni wastani wa kilo **10** za mbolea kwa hekta moja, kiwango ambacho ni chini sana ya viwango stahiki.

Mheshimiwa Spika, matumizi hayo kidogo ya mbolea hapa nchini hayajaleta tija inayokusudiwa katika kilimo. Katika kukabiliana na changamoto na kuongeza matumizi ya mbolea na kuongeza tija katika uzalishaji, Serikali imeanzisha mfumo wa ununuzi wa mbolea kwa pamoja (*Fertilizer Bulk Procurement*), mfumo ambao unalengo la kuwawezesha wakulima wadogo kupata mbolea yenye ubora na kwa bei nafuu.

Mheshimiwa Spika, katika uchambuzi, Kamati ilielezwa na kuridhika na faida zinazotarajiwa kupatikana kutokana na mfumo wa ununuzi wa mbolea kwa pamoja, ambazo ni pamoja na:-

- (i) Kudhibiti bei ya mbolea kwenye soko holela;
- (ii) Nchi itafaidika kwa ununuzi wa pamoja kwa lengo la kupata punguzo kutokana na kiasi kingi kinachonunuliwa (*economies of scale*) na kupunguza gharama za uendeshaji (*overhead cost*);
- (iii) Kupunguza *monopoly* na kuwawezesha wafanyabiashara wadogo kukua na kushiriki katika biashara ya mbolea na hivyo kuimarisha mtandao wa usambazaji hadi ngazi ya mkulima;
- (iv) Kuongeza upatikanaji wa mbolea;
- (v) Kupunguza bei ya mbolea;
- (vi) Mfumo utasaidia kuimarisha utaratibu wa usambazaji wa mbolea ambapo wadau wote watapata uhakika wa upatikanaji wa mbolea kwa bei ya ushindani katika soko;
- (vii) Itaongeza ufanisi kwa kudhibiti mbolea kutoka nje kwa kuagiza mara chache kwa kiwango kikubwa, tofauti na hali ilivyo sasa ambapo mbolea imekuwa ikiingizwa mara nyingi kwa kiwango kidogo kidogo;na
- (viii) Kuongeza na kuhamasisha matumizi ya mbolea nchini.

Mheshimiwa Spika, pamoja na faida hizo zinazotarajiwa kupatikana kutokana na kuanza kutekelezwa kwa mfumo huu katika msimu wa kilimo wa 2017/2018; Kamati imebaini ipo vita kubwa inayofanywa na kampuni kubwa na za kimataifa za mbolea ambazo zimekuwa zikifanya biashara ya mbolea hapa nchini kwa kuwauzia mbolea kwa bei kubwa wakulima wetu wadogo na maskini hali iliyosababisha wakulima wadogo kuendelea kunyonywa, kuwa maskini na kutopata faida ya kazi zao.

Mheshimiwa Spika, kufuatia hali hiyo, Kamati ilijiridhisha na faida za utaratibu mpya wa ununuzi wa mbolea kwa pamoja, kisha kutoa maoni na ushauri kwa Serikali wa tahadhari za kuzingatia na namna bora ya kuhakikisha kuwa utaratibu mpya unamaliza changamoto ya matumizi

yasiyokidhi ya mbolea nchini. Hivyo, kamati iliitaka Wizara kuchukua tahadhari muhimu na kuhakikisha kuwa hakuna uwezekano wa kampuni kubwa za ndani na nje ya nchi za utengenezaji na usambazaji mbolea kutoweza kuhujumu mfumo wa ununuzi wa mbolea kwa pamoja na kuhakikisha kuwa katika msimu wa kilimo 2017/2018 upatikanaji wa mbolea, kwa bei nafuu na kwa wakati unaostahili unakuwa wa uhakika.

2.4 Usalama wa Chakula Nchini

Kamati ilipokea na kuchambua taarifa ya Hali ya Chakula nchini. Taarifa ya Wizara ilionesha kuwa hali ya chakula kwa msimu wa mwaka 2016/2017 ni nzuri na imeendelea kuimarika kulingana na mavuno mazuri na ya ziada yaliyopatikana msimu wa kilimo wa 2015/2016. Tathimini iliyofanyika mwezi Julai 2016 imeonesha nchi ilikuwa na hali ya chakula ya kiwango cha utoshelevu wa ziada kwa **asilimia 123** ambapo mazao ya nafaka ni **asilimia 113** na mazao yasiyo ya nafaka ni **asilimia 140**.

Katika uchambuzi, Kamati ilibaini kuwa yamekuwepo malalamiko mengi ya namna ambavyo Serikali imekuwa ikiweka na kuondoa makatazo/zuio la kuuza baadhi ya mazao ya chakula nje ya nchi. Makatazo haya yamekuwa yakikatisha tamaa wazalishaji kwani hawana uhakika wa kurudisha gharama za uzalishaji.

Kufuatia hoja hiyo, Kamati ilipata ufafanuzi kuwa, agizo la serikali la kufunga mipaka ya masoko ya mazao ilikua ni hatua ya dharura katika kukabiliana na kasi kubwa ya uondoaji wa mazao nje ya nchi, kutokana na vibali mbalimbali vilivyotolewa na mamlaka mbalimbali, hali iliyoashiria wizara kushindwa kudhibiti uratibu wake wa kuhakikisha kuwa kunakua na usalama wa chakula nchini. Na kwamba lengo la Serikali halikua kuzuia biashara ya mazao yote kama ambavyo ilieleweka kwa baadhi ya wananchi na wadau, bali ililenga mazao ya nafaka hususan mahindi, mchele na mpunga ambayo kwa takwimu za wizara, vibali vilivyokuwa vimetolewa vilikua vinaruhusu utoaji wa mazao hayo zaidi ya kiasi

kilichokuwepo nchini. Hali hii iliashiria kutishia usalama wa chakula nchini. Hata hivyo Kamati ilibaini kuwa, pamoja na nchi kuwa na utoshelezi wa chakula, yalikuwepo maeneo yaliyokuwa na upungufu mkubwa wa chakula kutokana na uzalishaji katika maeneo hayo kuwa mdogo pamoja na kukosekana kwa uratibu mzuri wa uondoaji nafaka kutoka katika maeneo yenye uzalishaji mkubwa kwenda maeneo yaliyokuwa na upungufu.

2.5 Mikakati ya kuimarisha masoko ya mazao ya mahindi na mbaazi kwa wakulima nchini

Kumekuwapo na ukosefu wa masoko ya uhakika ya mahindi na mbaazi yaliyozalishwa kwa wingi msimu uliopita 2016/17. Wakulima wengi bado wana mazao hayo majumbani mwao na wamekosa pa kuuza na hivyo kupata wakati mgumu wa kumudu gharama za pembejeo kwa kilimo cha msimu 2017/18. Kamati ilitaka kupata taarifa ya Wizara kuhusu hatua ilizochukua kuhakikisha upatikanaji wa masoko ya mazao hayo.

Kwa zao la mbaazi Wizara ilieleza kwa kina changamoto iliyotokea ya ahadi ya Serikali ya India kununua mbaazi kwa wingi katika msimu uliopita, ahadi ambayo ilisababisha Serikali kuhamasisha uzalishaji zaidi wa zao hilo. Baada ya wakulima kuzalisha kwa wingi wakati wa mauzo ahadi ya kupata fursa ya soko nchini India ilifutwa. Hatua hii ilipelekea wakulima kubaki na mazao yao. Kamati imeelezwa kuwa Serikali inaendelea na jitihada za kupata soko la mbaazi ndani na nje ya nchi. Jitihada ambazo, mpaka sasa hazijafanikisha kupata soko la kutosheleza.

Kwa upande wa mahindi, Kamati ilielezwa kuwa Taasisi za umma za NFRA NA CPD zimepewa maelekezo ya kununua mahindi kutoka kwa wakulima kama njia ya kupunguza uhaba wa soko la mahindi. Pamoja na jitihada hizo, bado wakulima wengi wanayo mahindi waliyozalisha msimu uliopita na hawajui pa kuyauza. Kamati inaitahadharisha Serikali juu ya uwezekano wa uzalishaji kwa msimu wa 2017/2018 kuwa pungufu kutokana na wakulima kukosa pembejeo na baadhi kutolima kabisa baada ya kukata tamaa ya kukosa soko la mazao yao.

2.6 **Mikakati ya kuinua baadhi ya mazao ya biashara ya Korosho, Pamba, Tumbaku na Kahawa**

Mazao ya Korosho, Pamba, Tumbaku na Kahawa ni mazao ya biashara ambayo kwa muda mrefu yamekuwa yakichangia fedha nyingi za kigeni kwenye pato la Taifa. Katika miaka ya hivi karibuni mazao haya yamekuwa na uzalishaji usioridhisha kutokana na sababu mbalimbali ikiwa ni pamoja na ufanisi mdogo wa vyama vya ushirika, matumizi duni ya teknolojia na pembejeo, masoko machache ya ndani na utegemezi wa soko la nje, kuendelea kupungua na kukosekana kwa ruzuku ya Serikali pamoja na kwa mipango thabiti ya kuongeza mnyororo wa thamani katika mazao hayo.

Kwa msingi huu Kamati iliibua hoja za kuitaka Serikali kuainisha Mipango na utekelezaji wake ili kuinua uzalishaji wa mazao tajwa kwa lengo la kuongeza mchango wa mazao hayo katika pato la Taifa na uchumi wa mtu mmoja mmoja. Pamoja na hoja za jumla zilizoibuliwa, Kamati pia ilitaka kupata maelezo ya Serikali juu ya hatua zinazochukuliwa, ambapo ilitaka kupata maelezo juu ya:-

- a) Hatua zinazochukuliwa katika kukabiliana na kuendelea kushuka kwa mahitaji ya tumbaku duniani na vita dhidi ya matumizi ya bidhaa ya Tumbaku.
- b) Hatua zinazochukuliwa na Serikali katika kudhibiti kampuni kubwa zinazojihusisha na ununuzi wa tumbaku nchini, ambazo zimekuwa zikifanya njama ya kuzuia wadau wengine pamoja na kutengeneza mazingira magumu kwa wazalishaji kusudi kampuni hizo ziendeele kuwanyonya Wakulima.
- c) Sababu zinazopelekea asilimia 80% ya korosho ghafi kuuzwa nje ya nchi, badala ya kubanguliwa nchini ili kunufaika na mnyororo wa thamani ya korosha na kukuza uchumi wa viwanda kupitia Kilimo.
- d) Agizo la Serikali la kutaka kahawa yote iuzwe kupitia minada na kuzuia wanunuzi binafsi wa kahawa kutoka kwa wakulima na kusafirisha nje ya nchi. Pamoja na nia nzuri ya Serikali ya kudhibiti utoroshaji wa kahawa nje ya mipaka, Kamati ilitaka kujua namna ambavyo Serikali imejipanga kuhakikisha bei nzuri kwa wakulima kupitia minada kwani Ushirika

utasababisha kukosekana ushindani wa soko pamoja na kuondoa mnyororo wa baadhi ya wanunuzi ambao walikua wakinunua, kuchakata na kusafirisha kahawa nje ya nchi.

2.7 **Mkakati wa kuongeza uzalishaji wa mazao ya Bustani**

Takwimu zinaoniesha tangu mwaka 2013/2014 kumekuwepo na ongezeko kubwa la uzalishaji wa mazao ya bustani ambayo ni mboga na matunda, ongezeko lililochangiwa na juhudi za Serikali katika kuhamasisha kilimo cha mazao ya bustani kwa kutumia skimu za umwagiliaji. Vilevile kuimarika kwa ushiriki wa sekta binafsi katika sekta ndogo ya mazao ya bustani kumesaidia kuongezeka kwa mazao ya bustani na hivyo kutoa ajira kwa wananchi na hasa vijana na kinamama. Kuongezeka kwa mahitaji ya matunda na mboga kunatoa fursa ya ajira, kipato na uchumi kwa wakulima na Taifa kwa ujumla.

Uchambuzi wa kamati umebaini kuwa, pamoja na maendeleo yanayoonekana kufikiwa katika uzalishaji na biashara ya mazao ya bustani, zipo taarifa za malalamiko ya wananchi kuhusu changamoto mbalimbali zinazowakabili, changamoto tajwa ni pamoja na:-

- (a) Upotevu wa mazao tangu shambani, yanapovunwa hadi kumfikia mlaji;
- (b) Ubora duni wa mazao yanayozalishwa;
- (c) Ukosefu wa mikopo kwa wakulima wa mazao ya bustani, mikopo ambayo ingeweza wakulima hao kuwekeza katika teknolojia zinazotumika baada ya kuvuna;
- (d) Upatikanaji wa nishati ya umeme isiyoaminika;na
- (e) Hali mbaya ya barabara za vijijini na ukosefu wa usafiri mbadala,
- (f) Upatikanaji wa vifaa vya kuhifadhi na vifungashio usiotosheleza.

2.8 **Benki ya Maendeleo ya Kilimo Tanzania**

Serikali ilianzisha Benki ya Maendeleo ya Kilimo kwa madhumuni ya kusaidia upatikanaji wa utoshelezi na usalama wa chakula pamoja na kuchagiza mapinduzi ya kilimo kutoka kilimo cha kujikimu kuwa kilimo cha biashara ili kuchangia kwenye ukuaji wa uchumi na kupunguza umaskini.

Pamoja na hatua hizo zilizochukuliwa na Serikali ili kuchagiza sekta ya kilimo, kilimo cha Tanzania bado kinakabiliwa na changamoto mbalimbali ikiwa ni pamoja na kiwango kidogo cha uzalishaji kutokana na ukosefu wa mbinu na teknolojia za kisasa, ukosefu wa mitaji na upatikanaji wa mikopo kwa wakulima, ukosefu wa masoko ya uhakika wa mazao, pamoja na kutokuwepo ongezeko la thamani ya mazao ya kilimo na ukosefu wa mnyororo wa thamani ya mazao kwa ujumla.

Uchambuzi wa kamati umebaini kwamba, pamoja na sababu nyingine, changamoto za sekta ya kilimo kwa kiasi kikubwa zinachangiwa na Benki ya Maendeleo ya Kilimo kukosa mtaji wa kutosha kuwezesha benki hiyo kutekeleza majukumu yake. Hivyo, Serikali itekeleze kusudio lake la kutoa mtaji kwa Benki na kuimarisha uendeshaji wake.

2.9 **Kilimo cha Umwagiliaji ili kuepuka athari za mabadiliko ya tabianchi na uhusiano wake na utoshelezi wa chakula**

Mheshimiwa Spika, uhaba wa mvua unaotokana na mabadiliko ya tabianchi umepelekea maeneo mengi ya nchi kuwa kame na hivyo kilimo cha kutegemea mvua hakiwezi kukidhi mahitaji ya chakula cha kutosheleza nchi, hivyo kilimo cha umwagiliaji kina nafasi kubwa ya kuiwezesha nchi kujitosheleza kwa chakula na kupatikana ziada itakayouzwa nje ya nchi na kuliongezea Taifa fedha za kigeni.

Mheshimiwa Spika, kilimo cha umwagiliaji kinafaa zaidi kutokana na nchi yetu kuwa na maji mengi katika mito, maziwa, mabonde, malambo na maji yanayopatikana chini ya ardhi sambamba na maeneo mengi yanayofaa kwa

kilimo. Kwa muktadha huu Kamati inaishauri Serikali kuitengea Tume ya Taifa ya Umwagiliaji bajeti ya kutosha itakayoweza Tume kuandaa miundombinu kwa ajili ya kilimo cha umwagiliaji na hivyo kupunguza utegemezi wa kilimo cha mvua ambacho kinazidi kutotabirika. Aidha, Kamati inaishauri Serikali kuainisha maeneo machache ya kipaumbele yanayofaa kwa kilimo cha umwagiliaji na kuelekeza fedha hizo katika maeneo hayo ili kuwa na kilimo chenye tija badala ya kuwa na miradi mingi isiyoweza kutekelezwa kwa pamoja.

2.10 Migogoro ya matumizi ya ardhi baina ya Wakulima, Wafugaji na watumiaji wengine wa ardhi

Kamati ilielezwa juu ya hatua mbalimbali ambazo Serikali imekuwa ikichukua ili kukabiliana na migogoro ya ardhi. Hata hivyo Kamati imebaini kuwa pamoja na hatua zinazoendelea kuchukuliwa migogoro baina ya wakulima na wafugaji imeendelea kuongezeka na kusababisha uvunjifu wa amani, vifo na uharibifu wa mazingira na utwezaji.

Uchambuzi wa kamati umebaini kuwa, Serikali imekuwa ikichukua hatua zisizoridhisha kukabiliana na migogoro ya ardhi baina ya watumiaji mbalimbali. Kutokana na hatua hizi zisizokidhi ukubwa wa migogoro iliyopo bado vipo viashiria vya kuendelea kuwepo migogoro katika maeneo mbalimbali nchini. Kamati inatahadharisha kuwa, migogoro ya ardhi itaendelea kuathiri uwekezaji katika kilimo na sekta nyingine za kiuchumi endapo hatua za makusudi hazitafanywa kupata suluhu ya kudumu.

2.11 Mipango Mikakati ya Serikali kuinua Sekta ya Uvuvi

Kamati ilikutana na Wizara ya Mifugo na Uvuvi na kupokea taarifa kuhusu uratibu wa shughuli za uvuvi nchini. Kamati ilitaka kupata taarifa ili kuweza kufahamu mchango wa sekta ya uvuvi katika Pato la Taifa na mipango mikakati

iliyopo ya kuwezesha sekta ya uvuvi kuchangia Pato la Taifa kwa kiwango kinachostaili pamoja na kuinua kipato cha wavuvi.

Uchambuzi uliofanywa na Kamati ulibaini kuwa Sekta ya Uvuvi haijalnufaisha Taifa kwa kiwango kinachostahili. Aidha, mipango iliyopo imeshindwa kutekelezeka kutokana na ufinyu wa bajeti inayotengwa, kuidhinishwa na kutolewa. Aidha, Kamati katika nyakati tofauti imekuwa ikishauri juu ya Serikali kuwekeza katika bandari ya uvuvi kama njia ya kuliwezesha Taifa kunufaika ipasavyo na rasilimali za uvuvi hususan katika bahari kuu, hata hivyo utekelezaji wa ushauri huu umekuwa ni wa kusuasua kwa maelezo kwamba fedha zikipatikana Bandari ya Uvuvi itajengwa. Aidha ili kuwa na matumizi endelevu ya rasilimali za uvuvi, Kamati ilitaka kufahamu hatua zinazochukuliwa na Serikali ili kukabiliana na uvuvi haramu nchini. Kamati ilielezwa kwamba zana za kukabiliana na uvuvi haramu zinagharimu fedha nyingi, na kwamba bajeti ndogo inayotengwa katika sekta ya uvuvi inakwamisha utekelezaji wa mipango inayolenga kudhibiti uvuvi haramu. Hata hivyo Kamati ina hoja kuwa, kwa kutambua kuwa ulinzi wa rasilimali za uvuvi ni jukumu ambalo halinabudi kulitekeleza kwa vitendo, udhibiti wa uvuvi haramu hauna mbadala.

2.12 Uwekezaji katika Ranchi za Taifa

Mheshimiwa Spika, katika utekelezaji wa majukumu yake, Kamati ilikutana na Wizara ya Mifugo na Uvuvi na kupokea na kujadili taarifa kuhusu uendeshaji wa Ranchi za Taifa. Kamati ilibaini kuwa, Ranchi za Taifa ni rasilimali muhimu na fursa kubwa katika kuchangia pato la Taifa na uchumi wa wafugaji. Tanzania ina jumla ya Ranchi **13** zenye ukubwa wa jumla ya hekta **627,856**; katika mikoa **10** nchini.

Mheshimiwa Spika, Katika uchambuzi, Kamati imeelezwa hali ya uwekezaji uliopo katika Ranchi za Taifa, changamoto na mafanikio na kujiridhisha kuwa fursa na rasilimali ya ranchi za Taifa haijatumika ipasavyo.

Kamati ilibaini kuna uwekezaji mdogo usiowezesha Ranchi za Taifa kujiendesha kibiashara na hivyo kuzifanya kutokuwa na tija. Ranchi nyingi hazina uangalizi

stahiki, zingine zinahodhi maeneo makubwa ambayo hayatumiki ipasavyo na hivyo kupelekea wananchi kuvamia maeneo hayo.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaona kuwa Ranchi za Taifa zinapaswa kuwa shamba darasa kwa wafugaji nchini, pamoja na kutoa huduma za kitaalamu na, malisho na maji kwa mifugo ya wafugaji waishio pembezoni mwa ranchi. Hivyo Serikali hainabudi kutambua fursa ya biashara iliyopo katika ranchi na kuwekeza ipasavyo ili kuzifanya zizalishe kwa tija.

2.13 **Mpango wa Bajeti ya Wizara ya Maji na Umwagiliaji**

Kamati imepitia, kuchambua na kutathimini malengo yaliyoainishwa katika Mpango wa Bajeti Wizara ya Maji na Umwagiliaji ya Mwaka 2017/2018 na kuridhishwa nayo. Hata hivyo, tathimini ya Kamati katika kufanya ulinganisho wa Makadirio ya Matumizi ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2017/2018 umebaini kwamba fedha zinazoombwa hazikidhi mahitaji makubwa ya Maji kama yalivyoelezwa katika Mipango ya Taifa ya Maendeleo ya Miaka Mitano (Awamu ya I&II) ambayo imebainisha maji kama kipaumbele kimojawapo katika kukuza uchumi hasa kwa kuchangia katika uzalishaji wa umeme, kilimo cha umwagiliaji, ufugaji, viwanda, usafirishaji na uchukuzi na kupunguza umaskini.

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini pia kwamba, imekuwa ni kawaida kwa Serikali kutenga kiasi kikubwa cha fedha za miradi ya maendeleo na kushindwa kuzitoa kama zilivyoidhinishwa. Kwa mfano; katika Mwaka wa Fedha 2016/2017 Bunge liliidhinisha shilingi **915,193,813,609** kwa ajili ya miradi ya maendeleo ambapo hadi kufikia Machi, 2017 kiasi cha shilingi **181,209,813,609** sawa na asilimia **19.8** tu ya fedha zote za bajeti ya maendeleo zilikuwa zimetolewa kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo. Aidha katika mwaka wa fedha 2017/2018, Wizara ya Maji **Fungu 49**, iliidhinishwa fedha za ndani kiasi cha shiling **billioni 408.6**, hadi kufikia disemba 2017, kiasi kilichotolewa ni asilimia **25%** ya fedha za ndani. Aidha fedha za nje iliidhinishwa **billioni 214.9** ambapo hadi disemba 2017 fedha iliyopokelewa ni asilimia **1.86%** tu. Kwa

upande wa Tume ya Taifa ya Umwagiliaji **Fungu 5**, iliidhinishiwa fedha za ndani kiasi cha shilingi billioni **5.6**, hadi kufikia disemba 2017, hakuna fedha za ndani zilizotolewa kwa ajili ya miradi ya maendeleo. Aidha Tume iliidhinishiwa fedha za nje kiasi cha **shilingi billioni 14.5**, hadi disemba 2017, Tume imepokea asilimia **1.6** tu ya fedha za nje. Mwenendo huu wa utoaji fedha haukidhi kiu ya wananchi kupata huduma ya maji. Kamati inaliomba Bunge liitake Serikali kutoa fedha zinazoidhinishwa na Bunge kwa wakati ili kuwa na uhakika wa utekelezaji wa miradi iliyopangwa kutekelezwa kwa maslahi mapana ya wananchi.

2.14 Programu ya maendeleo ya maji vijijini

Mheshimiwa Spika, Kamati ilikutana na Wizara ya Maji na Umwagiliaji na kupokea Taarifa kuhusu Programu ya Maendeleo ya Maji vijijini ili kufahamu utekelezaji wa malengo yaliyoanishwa katika Sera ya Maji ya mwaka 2002. Aidha, Kamati ilitaka kufahamu Mpango Mkakati uliopo na hatua zinazochukuliwa ili kuongeza kasi ya utoaji huduma ya maji safi na salama vijijini.

Uchambuzi wa Kamati umebani kuwa, upatikanaji wa maji si wa uhakika mahali pengi nchini. Takwimu zinaonesha kuwa, kitaifa upatikanaji maji vijijini hadi disemba 2017 ni wastani wa asilimia **56%** tu. Hali hii inachangiwa na kutokamilika kwa miradi ya maji kwa wakati, miradi ya visima na mabwawa kuwa na dosari za kiufundi hivyo kupelekea visima kutotoa maji, mabwawa kukauka, gharama kubwa za uendeshaji miradi, pamoja na usimamizi mbovu wa miradi yenyewe kutokana na uelewa mdogo wa watumiaji maji vijijini. Kamati inalishauri Bunge liazimie kuitaka Serikali kuanzisha Wakala wa Maji Vijijini, ambao pamoja na mambo mengine utakuwa na jukumu la uratibu na usimamizi wa miradi ya maji vijijini.

Mheshimiwa Spika, Ili kufanikisha adhima ya upatikanaji wa maji ya uhakika na salama vijijini, Serikali imeanzisha Mfuko wa Maji vijijini kwa ajili ya kugharamia miradi hiyo. Kamati inaipongeza Serikali kwa hatua hii, hata hivyo Kamati inasisitiza kuwa, fedha zitokanazo na Mfuko wa Maji hazitoshelezi mahitaji ya ujenzi wa miradi kwa sasa kutokana na mahitaji kuwa makubwa. Lakini pia kutokana na ukweli kuwa, imekuwa ni kawaida kwa Serikali kutotoa fedha za Miradi ya maendeleo kadiri zinavyoidhinishwa na Bunge, hivyo fedha pekee za uhakika zinazopatikana na kutolewa ni Fedha za Mfuko wa maji.

2.15 **Upatikanaji wa maji ya uhakika, safi na salama mijini**

Mheshimiwa Spika, Takwimu zinaonesha kuwa, hadi disemba 2017 hali ya upatikanaji maji safi na salama kitaifa ni wastani wa asilimia **69%** kwa mijini. Aidha malengo ya upatikanaji maji safi na salama Kitaifa kwa mujibu wa Mpango wa Taifa wa Maendeleo wa Miaka Mitano (2016/2017 hadi 2020/2021) ni asilimia **95%** kwa mijini ifikapo Mwaka 2021. Kwa jiji la Dar es salaam ni asilimia **95%** 2020/21. Kamati ina wasiwasi juu ya kufikiwa kwa malengo haya kwani, kumekuwa na mtiririko usioridhisha wa fedha za miradi ya maji. Kwa mfano katika Bajeti ya Mwaka 2017/2018, fedha za maendeleo zilizotengwa kwa fungu **49** ni asilimia **17.16%** tu zimetolewa hadi kufikia disemba, 2017, kati ya hizi kiasi kikubwa asilimia **77%** zikiwa ni fedha za Mfuko wa maji.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipata nafasi ya kukutana na Mamlaka za Maji za Jiji la Dar es salaam (DAWASCO) na Mamlaka ya Maji safi na Majitaka Mjini Dodoma (DUWASA) ili kufahamu mikakati ya Serikali katika kuhakikisha maeneo ya mijini nayo yanakuwa na uhakika wa upatikanaji wa maji ya uhakika na salama.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilianza na maeneo ya Dar es salaam na Dodoma kwa kuzingatia kuwa Dar es salaam ni jiji kuu la biashara Tanzania ambalo lina changamoto kubwa ya ongezeko la idadi ya watu. Aidha, Dodoma ilichaguliwa kutokana na uamuzi wa Serikali ya Awamu ya Tano kuhamia Dodoma uamuzi ambao utapelekea mji wa Dodoma kuwa na ongezeko la watu.

Mheshimiwa Spika, napenda kuliarifu Bunge lako kuwa kwa upande wa Jiji la Dar es salaam Kamati iliridhishwa na kupongeza mafanikio yaliyopatikana kwa Serikali kukamilisha mradi wa maji kutoka Bagamoyo mpaka Dar es salaam (Ruvu chini) - Dar es salaam *Water Supply and Sanitation Project*. Hata hivyo, Kamati ina maoni kuwa, katika bajeti ya Mwaka 2017/2018, Serikali itenge fedha kwa ajili ya kuimarisha na kukarabati mitandao ya kusambazia maji, ambayo miundombinu yake imechakaa na haikidhi mahitaji makubwa yaliyoko hivi sasa.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa Mji wa Dodoma Kamati iliridhishwa na mkakati ulioandaliwa na ambao umeanza kutekelezwa na Wizara ya Maji na Umwagiliaji kwa kushirikiana na Mamlaka ya Majisafi na Majitaka Mjini Dodoma (DUWASA), ambapo wakazi wa mji huu watapata huduma ya maji kutoka chanzo cha maji cha Bwawa la Farkwa lililopo Chemba.

Mheshimiwa Spika, kwa kutambua mahitaji makubwa ya maji yatakayotokana na Serikali kuhamia Dodoma, Kamati inaishauri Serikali kuwa na Mkakati wa makusudi kuiwezesha kifedha na kitaalamu Mamlaka ya Majisafi na Majitaka Mjini Dodoma (DUWASA) ili iweze kutekeleza jukumu hilo kwa wakati.

2.16 **Mikakati ya Serikali katika kujenga na kukamilisha skimu za umwagiliaji nchini**

Mheshimiwa Spika, Kamati ilikutana na Wizara ya Maji na Umwagiliaji na kupokea taarifa kuhusu Mikakati ya Serikali katika kuinua Sekta ya Kilimo kupitia kilimo cha Umwagiliaji.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitaka kufahamu mikakati iliyopo ili iweze kuishauri Serikali hatua muafaka za kuchukua na hasa ikizingatiwa kwamba kilimo cha Tanzania kwa kiasi kikubwa hutegemea mvua ambayo inaathiriwa na mabadiliko ya tabianchi na kuathiri uzalishaji wa mazao mbalimbali. Kwa muktadha huu kilimo cha umwagiliaji ni moja ya njia muhimu za kuongeza tija katika uzalishaji.

Mheshimiwa Spika, takwimu zinaonyesha Tanzania ina eneo lenye ukubwa wa **hekta 29.4 milioni** zinazofaa kwa kilimo cha umwagiliaji, hata hivyo eneo linalotumika kwa kilimo cha umwagiliaji hadi sasa ni **hekta 461,326** sawa na **asilimia1.6** ya eneo lote linalofaa kwa kilimo cha umwagiliaji.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini kuwa asilimia ndogo ya eneo linalotumika kwa kilimo cha umwagiliaji imetokana na sababu mbalimbali zinazojumuisha ufinyu wa bajeti na mtiririko wa fedha usioridhisha, ushiriki mdogo wa sekta binafsi kwenye kilimo cha umwagiliaji na kutotumika ipasavyo kwa maji ya maziwa kutokana na sura ya nchi inayozunguka maziwa.

Mheshimiwa Spika, Kamati imeskitishwa na taarifa ya Serikali kuwa kati ya hekta **29.4** milioni za eneo linalofaa kwa kilimo cha umwagiliaji, ni asilimia **1.6** tu ya eneo hilo ndilo linalotumika kwa sasa. Kamati inaitahadharisha Serikali kuwa sekta ya kilimo haiwezi kuwa na tija kwa kuendelea kutegemea misimu ya

mvua katika kilimo kutokana na hali halisi ya mabadiliko ya tabia nchi ambapo mvua zimekuwa si za uhakika.

2.17 **Uchimbaji na Ukarabati wa Mabwawa ya kimkakati na Visima kwenye maeneo kame nchini na uvunaji wa maji ya mvua**

Mheshimiwa Spika, ukarabati wa mabwawa pamoja na upanuzi wa miundombinu ya maji kutoka kwenye mabwawa na visima vilivyochimbwa ni miongoni mwa vipaumbele vya Wizara katika Mwaka wa Fedha 2017/2018 kwani ujenzi wa mabwawa ukikamilika kasi ya uvunaji maji ya mvua utasaidia kuongeza kasi ya upatikanaji wa maji kwa ajili ya matumizi ya kilimo cha umwagiliaji, majumbani, mifugo, viwandani na uzalishaji wa umeme.

Mheshimiwa Spika, pamoja na umuhimu wa ujenzi wa mabwawa nchini bado kasi ya ujenzi wa mabwawa hauendani na mahitaji kwa wakati huu. Aidha, kutokana na mabadiliko ya tabianchi visima vingi vya asili na vilivyojengwa na Serikali katika maeneo mbalimbali nchini vimekauka na hakuna hatua za haraka zilizochukuliwa kwa maelezo kwamba Serikali inaendelea kutafuta fedha za ujenzi wa miradi ya visima na mabwawa kutoka kwa wafadhili na wawekezaji mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, Kamati haikuridhishwa na maelezo haya kwani wapo wawekezaji wenye teknolojia rahisi na ya kisasa na wana fedha za kuwekeza katika sekta ya Maji kwa mikopo nafuu na misaada. Kwa mfano:- Kamati ilikutana na kampuni ya ***Investglobal and Associate*** ambao wako tayari kuingia ubia na Serikali katika ujenzi wa miradi ya visima kwa kutoa mkopo wenye masharti nafuu kwa kipindi cha malipo ya kati ya miaka 10 hadi 20, mkopo utakaoanza kulipwa kuanzia miaka 2-3 baada ya mradi kukamilika na

asilimia 35 ya mkopo huo ni msaada. Vilevile kampuni hii itabeba dhamana ya visima hivyo kuendelea kutoa maji kwa kipindi cha miaka kumi.

Mheshimiwa Spika, ili kukabiliana na uhaba wa maji katika maeneo kame nchini ikiwa ni pamoja na kuepokana na changamoto zilizopo za miradi mingi ya visima kutotoa maji na mabwawa kukauka muda mfupi baada ya uchimbaji na hivyo kupoteza fedha za Serikali, Kamati inaishauri Serikali kuondokana na urasimu usiokuwa wa lazima na kutumia fursa za kushirikiana na sekta binafsi (*Public Private Partnership*) kwa kuchukua hatua kujiridhisha na masharti ya mikopo, misaada na faida zinazoonisha kuambatana na wadau wa sekta binafsi waliotayari kushirikiana na Serikali.

2.18 **Mradi wa kimkakati wa Ujenzi wa Bwawa la Kidunda**

Mheshimiwa Spika, Ujenzi wa Bwawa la Kidunda ni wazo lililoasisiwa na Baba wa Taifa Mwalimu Julius Kambarage Nyerere miaka ya 1980. Bwawa la Kidunda lina umuhimu mkubwa katika uhai wa Mto Ruvu kwani kukamilika kwa ujenzi wa bwawa hili kutawezesha mikoa ya Dar es salaam na Pwani kuwa na uhakika wa maji kwa kipindi chote cha mwaka mzima pamoja na kuzalisha umeme wa megawati 20 ambao utachochea pamoja na mambo mengine uzalishaji wa mazao ya kilimo na uvuvi kwa ajili ya viwanda.

Mheshimiwa Spika, usanifu wa bwawa hili ulioanza mwaka 2010 ulikamilika mwaka 2012 ambapo gharama ya ujenzi wa mradi inatarajiwa kuwa Dola za Marekani milioni 215 sawa na shilingi bilioni 430.

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia umuhimu wa bwawa hili hatua mbalimbali za kutafuta vyanzo vya fedha za kutekeleza mradi huo zimekuwa zikichukuliwa, hata hivyo upatikanaji wa fedha za uhakika kwa ajili ya ujenzi wa bwawa hili umekuwa wa kusuasua.

Mheshimiwa Spika, katika utekelezaji wa majukumu yake, Kamati imebaini kuwa, tarehe 2 Machi, 2015, Tume ya Mipango iliandikia barua Wizara ya Fedha na kuishauri Serikali kuwa ujenzi wa bwawa la Kidunda ni moja ya vipaumbele vya Serikali. Kamati inasisitiza kuwa, ni muda muafaka kwa Serikali kutekeleza adhama hii kwa vitendo.

2.19 **Azimio la Bunge kuridhia Mkataba wa kuanzisha Kamisheni ya pamoja ya Bonde la Mto Songwe Kati ya Tanzania na Malawi (*Convention on The Establishment of a Joint Songwe River Basin Commission Between Tanzania and Malawi*)**

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 53 (6) (b) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Kilimo, Mifugo na Maji, ilichambua na kuwasilisha Maoni na Ushauri kuhusu Azimio la Bunge kuridhia Mkataba wa kuanzisha Kamisheni ya pamoja ya Bonde la Mto Songwe Kati ya Tanzania na Malawi (*Convention on The Establishment of a Joint Songwe River Basin Commission Between Tanzania and Malawi*)

Mheshimiwa Spika, Kamati ilichambua, kutathmini na kujiridhisha na sababu na dhumuni la msingi la kuanzishwa kwa Mkataba wa Kamisheni ya pamoja ya Bonde la Mto Songwe kuwa ni pamoja na kuimarisha usimamizi, uhifadhi, uendelezaji na matumizi endelevu ya rasilimali ya maji ya Mto Songwe.

Mheshimiwa Spika, kuanzishwa kwa Mkataba huu ni muhimu kufuatia faida zitakazopatikana kwa nchi wanachama, kwani unalenga kuwezesha -:

- a) Kutekeleza mradi wa ujenzi wa mabwawa kwa ajili ya kudhibiti mafuriko ambayo huharibu kingo za mto na kusababisha mkondo wa mto kuhama na kuathiri mpaka wa nchi hizi mbili;
- b) Kuanza ujenzi wa mradi wa Bwawa la Songwe Chini litakalotumika kuzalisha umeme (Megawati 180.2), kutoa huduma ya maji kwa ajili ya

- c) matumizi ya majumbani, viwandani, kilimo cha umwagiliaji, uvuvi, hifadhi ya mazingira na utalii na hivyo kuongeza fursa za kiuchumi na kuboresha hali ya maisha ya wakazi wa eneo la Bonde; na
- d) Kuwa na chombo madhubuti kitakachoweza, pamoja na kazi zingine, kutafuta rasilimali fedha kwa niaba ya nchi wanachama kwa ajili ya kutekeleza miradi iliyokusudiwa katika Bonde la Mto Songwe.

Mheshimiwa Spika, pamoja na faida hizo za kiujumla, Kamati iliridhika kuwa, kuridhiwa kwa Mkataba huu kutakuwa na faida mbalimbali kwenye sekta nyingine kisiasa, kiulinzi, kiusalama, kiuchumi na kijamii.

2.20 **Kuchambua Utekelezaji wa Bajeti**

Kamati ilifanya uchambuzi wa Utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi na Wizara ya Maji na Umwagiliaji kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017 Pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hizo kwa Mwaka wa Fedha 2017/2018.

Mheshimiwa Spika, sehemu hii inahusu uchambuzi wa Mapato na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Bajeti iliyoidhinishwa na Bunge kwa Mwaka wa Fedha husika pamoja na kuchambua utekelezaji wa Wizara kwa Mwaka wa Fedha unaomalizika.

a) Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi

Mheshimiwa Spika, wakati wa uchambuzi wa bajeti, Kamati ilichambua fedha zilizotengwa kwa ajili ya matumizi ya kawaida, miradi ya maendeleo na makisio ya fedha zitokanazo na ukusanyaji wa maduhuli.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi uliofanywa na Kamati umebaini kwamba kwa miaka miwili mfululizo, fedha zinazoidhinishwa na Bunge hazitolewi kama zilivyoidhinishwa na Bunge hivyo kuchangia kutofikiwa kwa malengo

yaliyopangwa, ikiwa ni pamoja na kutofanyiwa kazi ushauri wa Kamati katika maeneo mengi kama ilivyoelezwa hapo juu.

Kwa mfano katika bajeti ya mwaka 2016/2017 kiasi cha fedha kilichotolewa ni kidogo ikilinganishwa na fedha zilizotengwa na kuidhinishwa na Bunge. Aidha, baadhi ya miradi ya maendeleo haikupata fedha kabisa.

Mheshimiwa Spika, mwenendo huu wa kushuka kwa Bajeti ya sekta za kilimo, mifugo na uvuvi una athari kubwa katika ustawi wa pato la wakulima na uchumi wa nchi kwa ujumla kwani **asilimia 75%** ya Watanzania wanajihusisha na shughuli za kilimo. Kamati inatahadharisha juu ya mdororo huu wa sekta za kilimo kuwa utapelekea kuongezeka kwa hali ya umaskini nchini pamoja na usalama mdogo wa chakula endapo hatua muafaka na za haraka hazitachukuliwa

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanya uchambuzi na ulinganisho wa Bajeti ya Maendeleo iliyotengwa kwa miaka miwili, 2016/2017 na 2017/2018 katika mafungu ya sekta za kilimo kama inavyooneshwa katika jedwali lifuatalo.

Fungu	Bajeti ya Mwaka 2016/2017	Bajeti ya Mwaka 2017/2018	% ongezeko
43	101,525,497,000	150,253,000,000	48 %
24	00	4,165,000,000	100 %
99&64	15,873,215,000	12,000,000,000	-24 %

**Chanzo cha Taarifa: Randama ya Wizara ya Kilimo, Mifugo
na Uvuvi, 2016/2017**

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanya ulinganisho wa bajeti ya maendeleo iliyotengwa kwa miaka miwili mfululizo kwa mafungu yote ya Wizara. Kamati imebaini kuwa, jumla ya fedha za maendeleo zilizotengwa kwa mafungu yote kwa mwaka 2017/2018 ni shilingi, **182,318,893,059** ikilinganishwa na shilingi **117,400,712,000** zilizotengwa kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017, ikiwa ni ongezeko la **asilimia 36 %**. Kati ya fedha hizi, fedha za ndani zikiwa ni **asilimia 36%** tu.

Mheshimiwa Spika, Kamati haijaridhishwa na kiasi kidogo cha fedha za ndani zinazotengwa, kwani fedha za nje zimekuwa hazitoki kwa muda na wakati uliokusudiwa. Kamati inaitaka Serikali kutoa fedha hizo kadiri zilivyotengwa ili kuiwezesha Wizara kutekeleza miradi iliyokusudiwa.

Mheshimiwa Spika, kwa miaka miwili mfululizo Tume ya Maendeleo ya Ushirika - Fungu 24 imekuwa haitengewi fedha yoyote kwa ajili ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo. Kwa mwaka huu wa fedha (2017/2018) Tume ya Maendeleo ya Ushirika imetengewa kiasi cha shilingi **4,165,000,000** kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo. Kamati inaipongeza Serikali kwa kutenga fedha za maendeleo kwa Fungu 24 ili kuiwezesha Tume ya maendeleo ya ushirika kujiimarisha na kuinua ushirika nchini.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa Sekta ya Mifugo, Kamati imesikitishwa na kushuka fedha za miradi ya maendeleo zilizotengwa, ambapo kwa Mwaka wa Fedha 2017/2018 fedha za maendeleo zilizotengwa ni pungufu kwa **asilimia 24%** ya fedha zilizotengwa kwa mwaka 2016/2017 kama inavyoonesha kwennye jedwali juu.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa Miradi ya Maendeleo Kamati ilibaini kwamba kwa Mwaka wa Fedha 2017/2018. Serikali imetenga kiasi kikubwa cha fedha za ndani ukilinganisha na fedha za nje, lakini fedha hizo zimekuwa hazitolewi kama zilivoidhinishwa na Bunge na hivyo kuchangia kutofikiwa kwa malengo yaliyopangwa. Hili siyo jambo dogo katika utekelezaji wa Mipango ya Serikali, linahitaji ufumbuzi wa haraka kuwezesha utekelezaji wa miradi.

b) Wizara ya Maji na Umwagiliaji,

Mheshimiwa Spika, uchambuzi uliofanywa na Kamati umebaini kwamba Serikali kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017 kwa upande wa miradi ya maji, Serikali imetoa fedha za miradi ya maendeleo kwa kiasi kidogo ukilinganisha na mtiririko wa fedha za miradi ya maendeleo iliyotolewa kwa Mwaka wa fedha 2015/2016.

Mheshimiwa Spika, Mwaka wa fedha unaomalizika fedha za miradi ya maendeleo iliyotolewa ni shilingi 181,209,813,609 sawa na asilimia **19.8**. Hatua hii ni ya kusikitisha na hasa ukizingatia utekelezaji wa majukumu ya Wizara kwa sehemu kubwa ni miradi ya maji. Mwenendo huu usioridhisha wa upatikanaji wa fedha zilioidhinishwa na Bunge umeendelea kuwa kikwazo katika utekelezaji wa miradi iliyopangwa kutekelezwa.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa maduhuli, kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017 Wizara ya Maji na Umwagiliaji iliidhinishwa kukusanya maduhuli yenye jumla ya shilingi 550,005,000 Hadi kufikia Machi 2017, Wizara ilikuwa imekusanya jumla ya shilingi 467,633,790 ambayo ni sawa na asilimia 85 ya malengo ya ukusanyaji. Kamati inaipongeza Wizara kwa kuweza kukusanya mapato hayo.

2.21 **Ufuatiliaji wa tekelezaji wa Miradi ya Maendeleo iliyotengewa Fedha 2016/2017**

2.21.1 **Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi**

Mheshimiwa Spika, Kamati haikuweza kutekeleza ipasavyo matakwa ya Kanuni ya 98(1) ambayo inaitaka Kamati kukagua miradi ya maendeleo iliyotengewa fedha kwa mwaka uliomalizika 2016/2017 kutokana na baadhi ya miradi ya sekta ya kilimo kutopelekewa fedha yoyote na kushindwa kutekelezwa. Aidha, kwa baadhi ya miradi iliyopata kiasi kidogo cha fedha zilitumika katika hatua za awali za uratibu wa kutekeleza miradi iliyopangwa, hivyo hakukuwa na miradi iliyotekelezwa kwa namna ya kuweza kukaguliwa katika kipindi kilichopangwa Kikanuni kwa ajili ya ukaguzi wa miradi ya maendeleo.

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kuwa, imekuwa ni kawaida kwa fedha za nje kutolewa zikiwa pungufu au kwa kuchelewa wakati fedha za ndani zinazotengwa kwa miradi ya maendeleo mara nyingi hazitolewi kabisa. Hali hii inaathiri kwa kiasi kikubwa ufanisi katika utekelezaji wa miradi iliyokusudiwa. Kamati inashauri Serikali kuona umuhimu wa kutenga na kutoa kwa wakati fedha za miradi ya maendeleo kutoka mapato ya ndani, kwani kutumia fedha za ndani kunadhihirisha utayari wa Serikali katika kujitegemea na kuwaletea wananchi wake maendeleo ya kweli.

Mheshimiwa Spika, kutokana na kutotolewa fedha za miradi ya maendeleo kwa mwaka wa Fedha 2016/2017 kwa sekta ya Kilimo, ililazimu Kamati ifanye kazi zingine nje ya ukaguzi wa miradi iliyotengewa fedha katika Mwaka wa Fedha 2016/2017. Kufuatia hali hiyo, Kamati ilikagua miradi na shughuli zinazotekelezwa na Wizara ambazo zilitengewa na kupelekewa fedha katika bajeti za miaka ya nyuma katika Sekta ya kilimo, lakini pia Kamati ilikagua shughuli za sekta binafsi katika maeneo ya mifugo na uvuvi.

Mheshimiwa Spika, mantiki ya Kamati kukagua shughuli zinazotekelezwa na sekta binafsi kwenye masuala ya uvuvi na mifugo ilikuwa ni kujifunza namna sekta binafsi inavyoshiriki katika shughuli za kukuza uchumi kupitia kilimo, mifugo na uvuvi na changamoto wanazokutana nazo hatimae Kamati iweze kuishauri Serikali hatua za kuchukua ili kuiwezesha setka binafsi kushiriki kikamilifu katika kuongeza pato la taifa na kukuza ajira.

Katika ziara hiyo, miradi iliyokaguliwa ni pamoja na:-

a) Ghala la Hifadhi ya Taifa ya Chakula mkoani Shinyanga

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanya ziara ya ukaguzi wa Ghala la Hifadhi ya Taifa ya chakula mkoani Shinyanga ili kujiridhisha na akiba ya chakula iliyohifadhiwa katika kukabiliana na kuwepo kwa upungufu wa chakula mahali pengi nchini.

Mheshimiwa Spika, katika ukaguzi huo, Kamati ilibaini kuwa, ghala la Hifadhi ya Taifa ya chakula mkoani Shinyanga lilikua na mahindi yaliyohifadhiwa kiasi cha tani **8,622.619**, na kwamba kiasi hicho kinatosheleza mahitaji ya mkoa wa Shinyanga na mikoa jirani. Aidha, Kamati ilibaini pia kuwa, mahindi yaliyohifadhiwa ni ya muda mrefu kwani mahindi hayo yalinunuliwa wakati wa msimu wa mwaka 2014/2015 na endapo mavuno ya msimu wa 2016/2017 yangukuwa ya kutosheleza, huenda shehena iliyopo isingeweza kutolewa kwa wakati na kusababisha hasara ya mahindi kuharibika na kutupwa.

Mheshimiwa Spika, Ili kunusuru mahindi hayo kuharibika, Kamati iliishauri Serikali kutoa mahindi hayo na kuyauza kwa bei nafuu kwenye maeneo yenye uhaba mkubwa wa chakula hatua ambayo ingepelekea kupunguza uhaba wa mahindi na kudhibiti bei ya mahindi ambayo imekuwa ikiongezeka siku hadi siku.

Mheshimiwa Spika, napenda kuliarifu Bunge lako tukufu kuwa Serikali imetekeleza ushauri wa Kamati na kwa kuanzia Serikali imekwishatoa **tani 500** za mahindi yaliyohifadhiwa katika ghala la Hifadhi ya Taifa ya chakula mkoa wa Shinyanga na kuipatia Wilaya ya Serengeti ambayo ilikuwa na uhaba mkubwa wa chakula kutokana na tembo kuvamia mashamba ya wananchi. Kamati inaipongeza Serikali kwa hatua hiyo, hata hivyo Kamati inaitaka Serikali kuendelea kufanya hivyo katika maeneo mengine pindi kukiwa na uhaba wa chakula.

b) Kiwanda cha uchakataji samaki cha Tanzania *Fish Processors Limited* – Mwanza

Mheshimiwa Spika, Kamati ilikagua uwekezaji unaofanywa na sekta binafsi kwenye shughuli za uvuvi ambapo Kamati ilikagua Kiwanda cha Uchakataji Samaki cha Tanzania *Fish Processors Limited* kilichoko Mwanza.

Mheshimiwa Spika, katika ziara hiyo, Kamati ilibaini kuwa kiwanda cha Tanzania *Fish Processors Limited* kinaajiri zaidi ya Watanzania 400 pamoja na kulipa kodi mbalimbali za Serikali (*direct and indirect tax*) kiasi cha **shilingi bilioni 3.2** kwa mwaka ambayo ni **asilimia 5%** ya pato lake ambalo ni shilingi **bilioni 64³**.

Mheshimiwa Spika, katika ziara hii, Kamati ilibaini pia kuwa tangu mwaka 2006 uzalishaji wa kiwanda hiki umekuwa ukishuka kila mwaka kutokana na kuendelea kupungua kwa samaki katika ziwa Victoria kunakosababishwa na uvuvi haramu pamoja na biashara ya samaki inayofanywa nje ya mipaka (*cross border fish trading*).

---

³ Taarifa ya *Tanzania Fish Processors Limited* iliyowasilisha kwenye Kamati tarehe 24 Machi, 2017

Mheshimiwa Spika, kufuatia ziara ya Kamati kiwandani hapo, Kamati inatoa ushauri ufuatao kwa Serikali:-

- i) Wizara iongeze juhudi katika kudhibiti shughuli za uchakataji haramu wa samaki;
- ii) Wizara iongeze juhudi katika kudhibiti na kukomesha vitendo vya uvuvi haramu; na
- iii) Wizara iongeze juhudi katika kudhibiti biashara ya kuvuka mipaka (*cross border trade*)

c) Kiwanda cha kusindika nyama cha Kampuni ya Chobo - Mwanza

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitembelea kiwanda cha kusindika nyama cha kampuni ya Chobo na kuona uwekezaji mkubwa uliofanywa katika mazao yatokanayo na mifugo aina ya ng'ombe, mbuzi na kondoo.

Mheshimiwa Spika, taarifa ya kiwanda ilieleza kwamba kiwanda kina uwezo wa kuchinja ng'ombe 600, mbuzi na kondoo 920 kwa siku na kuhakikisha upatikanaji wa soko la uhakika katika mkoa wa Mwanza na mikoa ya jirani. Taarifa ya kiwanda ilibainisha uwepo wa changamoto mbalimbali ikiwa ni pamoja na muingiliano na mgongano wa kimamlaka na utendaji kutoka katika Taasisi na Wakala wa Serikali. Kwa mfano Mamlaka ya udhibiti ubora wa chakula na dawa (TFDA), Shirika la viwango nchini (TBS) na Idara ya Afya, Taasisi hizi zinahusika na usalama na ubora wa bidhaa nchini, zimekuwa na muingiliano wa majukumu unaosababisha usumbufu usiokuwa wa lazima kwa kiwanda.⁴

Kufuatia taarifa hiyo, Kamati inaishauri Serikali kutathimini majukumu ya Mamlaka zake ili kubaini muingiliano wa kiutendaji uliopo na kurekebisha maeneo yanayolalamikiwa na sekta binafsi ili kuweka mazingira rafiki kwa wawekezaji.

---

⁴ Taarifa ya *Chobo Investment Company Limited*, iliyowasilishwa kwenye Kamati tarehe 24 Machi, 2017

2.21.2 **Wizara ya Maji na Umwagiliaji**

Kamati ilitokeleza matakwa ya Kanuni ya 98(1) ambayo inaitaka Kamati kukagua miradi ya maendeleo iliyotengewa fedha kwa mwaka uliomalizika 2016/2017.

Katika Mikoa ya Kanda ya Ziwa, Kamati ilitembelea miradi miwili ifuatayo;

a) Mradi wa kutoa maji Ziwa Victoria hadi miji ya Shinyanga, Mwadui, Kishapu na Maganzo,

Mheshimiwa Spika, Kwa upande wa wizara ya Maji na Umwagiliaji, Kamati ilifanya ziara katika mkoa wa Shinyanga kukagua mradi wa kutoa maji Ziwa Victoria hadi miji ya Shinyanga, Mwadui, Kishapu na Maganzo, mradi ambao ulitengewa shilingi **1,000,000,000.00** na fedha zote kutolewa kwa wakati. Katika ukaguzi, Kamati ilibaini kuwa, mradi huu umetokelezwa kwa kiwango cha kuridhisha na thamani ya fedha iliyotengwa na kutolewa imetumika ipasavyo.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokagua ujenzi wa tanki kubwa la maji katika mji wa Kishapu ilibaini kwamba hatua iliyofikiwa katika ujenzi wa tanki hilo ni ya kuridhisha. Aidha, kutokana na mji wa Kishapu kutokuwa na miundombimu ya usambazaji maji, Kamati inaishauri Serikali kuweka mipango madhubuti itakayoweza Halmashauri kujenga kwa wakati miundombinu itakayokidhi kusambaza maji hayo pindi mradi huu utakapokamilika.

b) Mradi wa maji na usafi wa mazingira wa ziwa Victoria awamu ya pili (LV WATSAN II)

Mheshimiwa Spika, katika mkoa wa Mwanza, Kamati ilikagua mradi wa maji na usafi wa mazingira wa ziwa Victoria awamu ya pili (LV WATSAN II)-Mwanza. Mradi unatekelezwa katika Wilaya ya Sengerema. Mradi ambao unagharimu dola za kimarekeni milioni 30.4 na umekuwa ukitekelezwa kwa awamu tangu mwaka 2011 na unategemewa kukamilika mwezi Desemba, 2017.

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2016/2017 mradi wa maji na usafi wa mazingira wa ziwa Victoria awamu ya pili (LV WATSAN II) ulitengewa shilingi **1,804,358,000.00**, hadi Kamati ilipokagua mradi huu mwezi Machi, 2017, mradi ulikuwa umepokea shilingi **614,966,347.00** ambazo ni sawa na **asilimia 34** ya fedha iliyotengwa. Kamati iliishauri Serikali kutoa fedha zilizosalia kabla ya kumalizika kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017 ili kuwezesha mradi huu kukamilika kwa muda uliopangwa ambao ni Desemba 2017, ushauri ambao Serikali iliutekeleza na Mradi kukamilika.

Mheshimiwa Spika, Kamati iliridhishwa na hatua ya utekelezaji miradi iliyofikiwa ikiwa ni pamoja na thamani ya fedha zilizotumika. Kamati ilipongeza Serikali kwa kutekeleza kwa vitendo matumizi ya rasilimali maji ya ziwa Victoria na hivyo kuwezesha wananchi wanaozunguka ziwa hilo kuondokana na tatizo la muda mrefu la kukosekana kwa maji safi na salama kwa ajili ya matumizi mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, pamoja na pongezi hizo, Kamati inaishauri Serikali kuongeza kasi ya utekelezaji kwenye vijiji vilivyolengwa kufikiwa na mradi huu. Lakini pia kubuni na kutekeleza miradi ya aina hiyo katika maeneo mengine ambayo kuna maziwa, mabonde na mito ili kuwawezesha wananchi wa maeneo hayo kuondokana na uhaba mkubwa wa maji safi na salama ambayo imekuwa ni kero ya muda mrefu.

2.21.3 **Ziara za mafunzo kuhusu shughuli za MVIWATA -Morogoro**

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanya ziara ya mafunzo Mkoani Morogoro tarehe 10 juni, 2017, kufuatia mwaliko wa Muungano wa Vikundi vya Wakulima Tanzania-MVIWATA, ili kuwa na uelewa wa pamoja wa changamoto zinazokabili wakulima ili kuweza kushauri namna bora ya kuzipatia ufumbuzi. Ziara ilifanyika katika maeneo yafuatayo:-

a) Soko la mazao la Kinole

Kamati ilitembelea Soko la mazao la Kinole. Soko hili lililopo Wilayani Mvomero ni mojawapo ya masoko manne ambayo yamejengwa na MVIWATA kupitia mradi wa maendeleo ya masoko vijijini (RMDP) ambao ulitekelezwa katika Wilaya za Morogoro, Mvomero na Kongwa. Masoko mengine ni Tawa, Nyandira na Kibaigwa). Kamati ilifahamishwa kuwa, chimbuko la ujenzi wa masoko haya ni kuwepo kero zilizokuwa zinakabili wakulima katika kuuza mazao mbalimbali ikiwa ni pamoja na umbali wa masoko, mazao kuharibika na kukosa soko la uhakika kwa bei nzuri za mazao.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilikutana na Wajumbe wa Bodi ya soko la Kinole, Kampuni ya wakulima ya KINOTA (ambayo inajihusisha na kukusanya na kuuza mazao ya viungo), Watendaji wa SACCOS ya Kinole (ambayo inatoa mikopo kwa wakulima, Vikundi vya wakulima na Wafanyabiashara wa mazao ya kilimo za shughuli nyinginezo) na kutembelea kituo cha mafunzo ya kilimo cha Chief Kingalu Mwana Banzi wa XIV.

Kamati ilielezwa kuwa, Soko la Kinole linaendeshwa kwa ushirikiano kati ya MVIWATA na Halmashauri ya Wilaya ya Morogoro Vijijini, ambapo bodi ya soko ina makubaliano na Halmashauri ya Wilaya kukusanya ushuru wa mazao na tozo mbalimbali kwa niaba ya Halmashauri. Na kwamba, asilimia 65 ya mapato huenda Halmashauri na asilimia 35 hutakiwa kubaki katika kampuni ya soko kwa ajili ya gharama za uendeshaji na mfuko wa uchakavu.

Kwa ujumla, tangu kukamilika na kuanza kutumika kwa soko la Kinole oktoba 2004 limekua likitoa huduma mbalimbali ikiwa ni pamoja na:

- i) Kuwezesha eneo maalaum na salama la kuuzia na kununulia mazao hususan ndizi, mananasi, machungwa, magimbi na viungo vya pilipili manga, karafuu na mdalasini.
- ii) Kuhifadhi mazao yakisubiri kuuzwa au kusafirishwa

- iii) Kutoa taarifa ya bei za mazao na kuweka uwazi katika uuzaji
- iv) Kuhakikisha ubora wa mazao yanayotoka sokoni kwa afya za walaji
- v) Kupima mazao kwa kutumia mizani ili kuwa na udhibiti wa vipimo.

Kwa upande wa SACCOS ya Kinole, Kamati ilielezwa kuwa, hadi kufikia mwezi Mei 2017, ilikua na mtaji wa jumla ya shilingi 1,540,988,086. Na kwamba inatoa mikopo ya aina nne ikiwa ni mikopo ya kilimo, mikopo ya kijamii, Mikopo ya biashara na mikopo ya karadha. Na kuwa, mikopo ya kilimo inatozwa riba ya asilimia **17%** kwa mwaka na ya biashara ni asilimia 19% kwa mwaka. Aidha takwimu zinaonesha kuwa mikopo hii imekuwa ikichangia katika kukuza kilimo, kuongeza ajira kwa njia za biashara, maduka na usafirishaji.

Kwa upande wa kituo cha mafunzo cha Chief Kingalu Mwana Banzi wa XIV, ni moja kati ya vituo vitatu vinavyomilikiwa na MVIWATA. Kamati ilielezwa kuwa kituo hiki kimejengwa na MVIWATA kwa ufadhili wa Serikali ya Ufaransa kwa lengo la kuwezesha mafunzo ya wakulima vijijini sambamba na shughuli za masoko. Kituo kimefanikiwa kutoa mafunzo kwa wakulima 120 kwa mwaka kutoka mikoa mbalimbali ya Tanzania. Kwa ujumla vituo vina uwezo wa kutoa mafunzo na mbinu za kilimo, mifugo na uvuvi kwa wakulima 360 kwa mwaka.

Pamoja na faida nyingi zinazotokana na uwepo wa soko, SACCOS na vituo vya mafunzo, ikiwa ni pamoja na kukua kwa biashara ya mazao, kukua uchumi, kutoa ajira, ongezeko la makusanyo ya ushuru na kuchochea uzalishaji zaidi, Kamati ilifahamishwa kuwepo changamoto kadhaa, ambazo ni kikwazo katika ustawi wa wakulima, uzalishaji na soko.

Changamoto zilizopo ni pamoja na:-

- i) Kutorejeshwa gawio la ushuru wa asilimia 35 ambao unapaswa kubaki katika kampuni ya soko kwa sababu ya gharama za uendeshaji na kwa ajili ya mfuko wa uchakavu.
- ii) Ubovu wa barabara ya Madam-Kinole, ambayo baadhi ya maeneo wakati wa mvua haipitiki na hivyo kukwamisha wafanyabiashara kufika sokoni.
- iii) Kukosekana kwa mnyororo wa thamani kwa baadhi ya mazao hususan viwanda vya kuchakata na kufungasha viungo ili kuwa na soko la uhakika kwa wakulima.

- iv) Kwa upande wa SACCOS ya Kinole, ipo changamoto ya kodi kubwa ya mapato inayotozwa kwa vyombo vya kifedha (30%) ya mapato.

b) Soko la mazao la Nyandira - Mgeta

Kamati ilitembelea Soko la mazao la Nyandira lilipo Mgeta, Halmashauri ya Wilaya ya Mvomero. Soko hili pia ni mojawapo ya masoko manne ambayo yamejengwa na MVIWATA kupitia mradi wa maendeleo ya masoko vijijini (RMDP) Mvomero.

Katika ziara, Kamati ilikutana na Bodi ya soko la Nyandira pamoja na mtandao wa vikundi vya wakulima kata ya Nyandira. Kwa ujumla Mtandao wa wakulima Nyandira umewezesha kuwa na sauti ya pamoja katika kukabiliana na changamoto zinazokabili wakulima wadogo. Aidha imefanikisha kuwa na bodi ya soko na usimamizi thabiti wa wakulima kupata elimu ya kilimo, miundombinu ya umwagiliaji, ujenzi na ukarabati wa barabara na huduma ya maji safi kwa wakazi wa kata ya Nyandira.

Pamoja na mafanikio hayo, Kamati ilielezwa kuwa mtandao unakabiliwa na changamoto kadhaa ikiwa ni pamoja na uhaba wa mitaji kwa wanavikundi na Halmashauri kukusanya tozo kutoka katika vyanzo vyote vya mapato ya soko na kufanya soko kukosa fedha za uendeshaji, usimamizi na ukarabati wa miundombinu ya soko.

Kwa ujumla, Kamati iliweza kutambua jitihada zinazofanywa na MVIWATA katika kuhamasisha kilimo cha biashara kisha kushauri namna bora ya kukabiliana na changamoto zilizobainishwa na wanakikundi wa MVIWATA. Aidha, Kamati ilikubali kuendelea kufanya mashauriano na Serikali ili kupata ufumbuzi wa kudumu wa changamoto hizi. Hoja ambazo Kamati iliahidi kuzifuatilia na kushauriana na Serikali ni pamoja na:-

- i) Kujadiliana na Serikali ili kufanya maboresho ya sheria inayonyang'anya masoko vyanzo vya mapato vya wakulima ili kurejesha gawio la ushuru wa asilimia 35% kwa ajili ya kufanya ukarabati wa miundombinu ya soko pamoja na usimamizi na uendeshaji masoko
- ii) Kuhimiza Halmashauri na Serikali kutambua umuhimu wa barabara ya Madam-Kinole katika ustawi wa sekta za kilimo, uchumi na jamii na kuona namna ya kuweza kuongeza kasi ya kufanya matengenezo na kuijenga ili ipitike kwa majira yote ya mwaka.

- iii) Ili kuwa na uhakika wa soko la mazao ya kilimo, mifugo na uvuvi na kuongeza uzalishaji, Kamati iendeleze hoja na kuisimamia Serikali kuongeza mnyororo wa thamani kwa kujenga viwanda vya kuchakata na kufungasha mazao ya kilimo na mifugo kwa ujumla.
- iv) Kamati kuwa na ajenda ya kuendelea kuishauri serikali kupunguza riba ya asilimia **30%** inayotozwa kwenye mapato ya vyombo vya fedha.

2.21.4 Ziara ya mafunzo kuhusu shughuli za Ushoroba wa Kusini mwa Tanzania (SAGCOT)-Iringa na Njombe

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanya ziara ya kikazi katika Mikoa ya Iringa na Njombe kuanzia tarehe 18-22, Septemba, 2017 ikiwa ni mwitikio wa mwaliko uliotolewa na Kituo cha Kuendeleza Kilimo Ushoroba wa Kusini mwa Tanzania (SAGCOT). Lengo la mwaliko huo lilikuwa ni kuwawezesha Wajumbe wa Kamati kufahamu shughuli zinazotekelezwa na SAGCOT, mafanikio ambayo yamepatikana na changamoto zilizopo, ili hatimaye waweze kushauri namna bora ya kukabili changamoto zinazokabili sekta za kilimo na mifugo ili ziweze kuwa na tija na hatimaye kuongeza uchangiaji katika pato la Taifa.

Kamati ilifahamishwa kuwa, Mpango wa SAGCOT ni ubia kati ya sekta ya umma na binafsi ulioanzishwa kwa lengo la kuendeleza kilimo cha kibiashara na kuchochea mapinduzi katika kilimo kwenye Nyanda za Juu kusini mwa Tanzania. Programu hasa inalenga kuendeleza wakulima wadogo (kupata mitaji, ujuzi, huduma stahiki, masoko na miundombinu muhimu) kusudi shughuli za uzalishaji kwenye mlolongo/mnyororo wa thamani zilete faida inayotarajiwa. Ziara ilifanyika katika maeneo yafuatayo:-

a) Kiwanda cha maziwa cha Asas Dairies Co.-Ltd

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitembelea Kiwanda cha Maziwa cha ASAS DAIRIES CO.LTD, Iringa. Kamati ilielezwa kuwa kiwanda hiki kimeanza uzalishaji rasmi mwaka 2000. Kwa sasa kiwanda kinanunua maziwa kutoka kwa wakulima wapatao 2500 kutoka katika maeneo mbalimbali ya Iringa na Mbeya ili kuyasindika kupata bidhaa mbalimbali za maziwa. Kiwanda kina uwezo wa

kusindika lita 50,000 kwa siku, lakini kwa sasa kinasindika lita 17,000 tu kwa siku kutokana na uhaba wa maziwa. Ilielezwa kuwa, ASAS DAIRIES CO. LTD, inamiliki na kuendesha kiwanda cha kutengeneza chupa za plastiki kwa ajili ya kuhifadhi bidhaa mbalimbali zinazozalishwa na kiwanda cha maziwa.

Kwa ujumla, taarifa ya kiwanda ilisisitiza kuwa, pamoja na mafanikio yanayotokana na kuwepo kiwanda cha maziwa na kuhakikisha soko la maziwa kwa wakulima, zipo changamoto ambazo zimekua sababu ya kasi ndogo ya kuweza kufikia matarajio ya kukidhi uwezo wa uzalishaji na kuongeza tija. Changamoto hizo ni pamoja na:-

- i) Ushindani usio wa haki unaosababishwa na bidhaa za maziwa zisizo na viwango za bei nafuu zinazoingizwa nchini hivyo kupelekea kukosekana kwa soko la uhakika la bidhaa za maziwa ya kiwanda.
- ii) Tozo nyingi za aina za bidhaa za maziwa na vifungashio, ambazo zinapelekea gharama za uzalishaji kuwa za juu; na
- iii) Ubovu wa miundombinu ya barabara za vijijini unaopelekea ugumu wa wakulima kufikisha maziwa kiwandani kwa wakati au gharama za kukusanya maziwa kutoka maeneo ya vijijini kuwa kubwa.

b) Kiwanda cha Kusindika Nyanya cha Darsh

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitembelea Kiwanda cha kusindika nyanya cha DARSH, katika eneo la Ihemi Iringa. Kiwanda cha DARSH kilianza rasmi uzalishaji katika kipindi cha Disemba 2015. Kiwanda kina uwezo wa kuzalisha tani 200 za nyanya kwa siku. Kiwanda kina vituo vya kukusanya nyanya kutoka kwa wakulima wadogo, kwa sasa kiwanda kinatoa soko la nyanya kwa wakulima wapatao 10,000 ambao wanauza nyanya kiwandani. Kiwanda kinasindika nyanya na kuwekwa kwenye vifungashio, makopo kwenye hali ya bidhaa za kutumiwa na mlaji wa mwisho kama *tomato paste, tomato sause na ketch up*.

Taarifa ya kiwanda iliainisha changamoto zinazokabili uzalishaji wa nyanya na usindikaji wa nyanya kiwandani, kuwa ni:-

- i) Uzalishaji mdogo wa nyanya katika kanda kutokana na bei kubwa ya vifaa vya pembejeo na magonjwa ya nyanya ikiwepo mdudu wa "kantangaze"
- ii) Upatikanaji wa nishati ya umeme kwa kiwango kisichokidhi mahitaji ya kiwanda

- iii) Mtandao mbovu wa barabara za vijijini unaopelekea kuharibika kwa nyanya baada ya kuvuna kwa kutofika kiwandani kwa muda stahiki

c) Kampuni ya Mtanga Foods Ltd-Ugwachanya-Iringa

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitembelea Kampuni ya Mtanga Foods Ltd- Iringa. Kampuni inajihusisha na ufugaji wa ng'ombe na kondoo, uchinjaji, uchakataji wa nyama na usambazaji wa nyama. Vilevile kampuni inajihusisha na uzalishaji wa mbegu za kisasa za viazi mviringo na uzalishaji wa viazi, lakini pia kuwasambazia wakulima wadogo hususan katika mikoa ya Nyanda za Juu Kusini mbegu za viazi.

Kwa sasa, Kampuni pia inanunua ng'ombe kutoka kwa wakulima kwa ajili ya kuwanenepesha na kuchinja kutoka kwa wafugaji wadogo, hivyo kutoa soko la ng'ombe kwa wafugaji wadogo. Kampuni ina uwezo wa kuzalisha nyama tani 90 kwa mwezi. Aidha, Kampuni imeweza kusambaza mbegu kwa wakulima wapatao 5000, na inakadiriwa kuwa hadi mwisho wa mwaka 2017 wakulima wapatao 15,000 watakuwa wamenufaika na Mbegu za kisasa za viazi.

Pamoja na mafanikio hayo, Kamati ilielezwa kuwa Kampuni inakabiliwa na changamoto kadhaa ambazo ni:-

- i) Udogo wa soko la ndani la nyama kulinganisha na uwezo wa uzalishaji. Kwa mfano pamoja na kampuni kuwa na uwezo wa kuzalisha tani **90** za nyama kwa mwezi, inalazimika kuzalisha tani 25 tu, kutokana na ufinyu wa soko
- ii) Ushindani mkubwa wa soko la viazi kutoka nje ya Tanzania katika masoko makubwa kama Dar es salaam, ambapo viazi kutoka Kenya vinaingizwa bila ya kulipiwa ushuru, hivyo kuuzwa kwa bei nafuu ukilinganisha na viazi vinavyozalishwa nchini
- iii) Kukosekana kwa umeme wa uhakika, Kampuni ililazimika kugharamia kununua transfoma, ambayo ni mali ya Tanesco lakini Tanesco walikataa kurejesha gharama hizo

d) Kampuni ya Silverlands Tanzania

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitembelea Kampuni ya Silverlands Tanzania ambayo inajihusisha na uzalishaji vifaranga vya kuku pamoja na kutengeneza vyakula vya kuku. Kamati ilielezwa kuwa kwa sasa Kampuni ina uwezo wa kuzalisha vifaranga 180,000 kwa wiki moja. Aidha ina uwezo wa kukuza kuku 50,000 na imepanga kuongeza uwezo kukuza kuku **160,000**.

Mheshimiwa Spika, Kampuni inatoa ajira kwa wakazi wa vijiji vya karibu wapatao 1,000. Aidha inatoa soko kwa mazao ya mahindi, soya na alizeti kutoka kwa wakulima 14,000 wa vijiji vya karibu kwa ajili ya kutengeneza chakula cha kuku. Kampuni pia inachangia katika kutoa huduma za kijamii katika mashule, vituo vya afya, ambapo thamani ya jumla ya misaada kwa 2017 ni jumla ya shilingi **74,000,000**.

Pamoja na mafanikio hayo, Kamati ilielezwa kuwa Kampuni inakabiliwa na changamoto kadhaa ambazo ni :-

- i) Magonjwa ya kuku na ukosefu wa chanjo za uhakika
- ii) Bei kubwa ya gharama za kuzalisha vyakula vya kuku na kufanya bei ya vifaranga kuwa juu
- iii) Uingizaji vifaranga na bidhaa za kuku kutoka nje visivyo na ubora au bila ya udhibiti kibiashara
- iv) Kutopata ushirikiano wa kutosha kutoka Mamlaka ya Mapato Tanzania wakati wa kukagua vifaranga na mayai yanavyosafirishwa nje ya nchi ambapo, umekuwa ukisababisha hasara kutokana na Mamlaka kufungua makontena yenye viwango maalum vya ubaridi kwa ajili ya uhifadhi, badala ya kufanya ukaguzi huo kabla ya kuyafunga shambani.

e) Kampuni ya Chai ya Unilever Tanzania Ltd

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitembelea Kampuni ya Chai ya Unilever Tanzania Ltd, Mkoani Njombe. Kampuni hii ina mashamba sita ambayo ni Kilima, Lupembe, Lugoda, Ngwazi na Kivere yote katika Wilaya ya Mufindi yenye jumla ya hekta 3,586 ya mashamba ya chai, hekta 1,252 ya miti ya mikaratusi na milingoti na hekta 7,000 ya

misitu ya asili. Kampuni ina viwanda vitatu vyenye uwezo wa kusindika tani 300 ya majani ya chai kwa siku.

Kwa kipindi cha miaka 3 iliyopita Kampuni imezalisha wastani wa tani 46,356 kwa kila mwaka. Aidha, Kampuni ina wafanyakazi zaidi ya 4500 ambao huongezeka kwa takriban 2000 wakati wa msimu wa chai.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifahamishwa kuwa, Tanzania huzalisha **5%** ya chai katika Bara la Afrika na asilimia **0.6%** ya chai yote Duniani. Chai ya Tanzania inajulikana kwa kuwa na ladha bora lakini huambulia ubora wa kati sokoni kutokana na changamoto za hali ya hewa na mbinu za kilimo. Na kwamba biashara ya chai katika miaka mitatu iliyopita imepata changamoto kadhaa na kukosa faida kutokana na kodi na tozo kubwa zinazopelekea gharama kubwa za uzalishaji, uwezesaji mdogo wa Serikali kupitia ukosefu wa barabara nzuri zinazopitika muda wote, sekta ya viwanda kutoshirikishwa ipasavyo katika maamuzi ya biashara na haki za ardhi na maji kutopatikana kwa wepesi.

Kufuatia changamoto zilizoainishwa, Kamati ilitaka kujua hatua zinazochukuliwa ili kuifanya sekta ndogo ya chai kuwa na faida, lakini pia hatua za kuimarisha mahusiano kati ya mamlaka za Serikali na wawekezaji katika sekta ili kuongeza ushiriki katika maamuzi muhimu na kujenga mazingira bora ya uwekezaji.

Kwa ujumla, Kamati iliridhishwa na jitihada zinazofanywa na SAGCOT katika kuhamasisha kilimo cha biashara, chenye tija na kuweka mazingira mazuri kwa sekta binafsi kushirikiana na sekta za umma katika kuinua sekta za kilimo kwa ujumla. Lakini pia Kamati iliahidi na inaendelea kufanya mashauriano na Serikali ili kupata ufumbuzi wa kudumu wa changamoto zilizoainishwa kwa faida ya wadau wote wa kilimo. Hoja ambazo Kamati iliahidi kuzifuatilia na kushauriana na Serikali pamoja na kuendelea kushauri serikali kuongeza kasi ya kuweka mazingira bora yasiyo na urasimu yatakayoweza na kuvutia sekta binafsi kuwekeza kwa faida nchini. Hoja za kushughulikia, ambazo ni:-

- i) Kupunguza mamlaka nyingi za Serikali za udhibiti unaosababisha usumbufu usiokuwa wa lazima kwa wawekezaji,
- ii) Kulinda viwanda vya ndani kwa kudhibiti bidhaa kutoka nje na zisizo na ubora kusababisha kukosa masoko ya uhakika ya bidhaa za ndani,

- iii) Kupunguza tozo nyingi kwa baadhi ya bidhaa, mfano ladha za maziwa na vifungashio,
- iv) Kuboresha miundombinu ya barabara za vijijini ili kuwezesha wakulima kufikisha bidhaa katika masoko au viwanda kwa muda unaostahili, na
- v) Kuwa na umeme wa uhakika kwa ajili ya viwanda.

2.19.5. Ziara ya kukagua hatua ya utekelezaji wa miradi ya maji na umwagiliaji katika Mikoa ya Arusha, Kilimanjaro na Dar es salaam

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanya ziara ya kikazi katika Mikoa ya Arusha, Kilimanjaro na Dar es salaam tarehe 20-21 Januari, 2018 ikiwa ni mwitikio wa mwaliko uliotolewa na Wizara ya Maji na Umwagiliaji. Lengo la mwaliko huo lilikuwa ni kuwawezesha Wajumbe wa Kamati kuona hatua iliyofikiwa katika utekelezaji wa miradi mbalimbali ya maji na umwagiliaji, mafanikio ambayo yamepatikana na changamoto zilizopo, ili hatimaye waweze kushauri Serikali ipasavyo.

a) Mkoa wa Arusha

Katika ziara hii, Kamati ilipokea taarifa ya Mamlaka ya Maji Safi na Maji taka ya Mkoa wa Arusha (AUWASA) kuhusu hali ya upatikanaji maji katika Mkoa na miradi inayotekelezwa na Mamlaka. Na kwamba Mamlaka inasimamia na kuendesha huduma ya usambazaji majisafi na salama kwa ajili ya Jiji la Arusha lenye jumla ya wakazi **416,442** (sensa 2012), yenye ongezeko la watu asilimia 2.7 kwa mwaka. Eneo la kutoa huduma ni km za mraba 272. Mamlaka pia ina jukumu la kusimamia uendeshaji na matengenezo ya huduma ya uondoaji maji taka. Aidha mahitaji ya maji kwa Jiji la Arusha kwa siku ni meta za ujazo **93,270**. Mtandao wa bomba za usambazaji maji umeenea kwa asilimia **44% tu** ya eneo la Jiji. Kwa sasa wastani wa uzalishaji maji kwa siku ni meta za ujazo **30,000** (kipindi cha kiangazi) ambazo ni asilimia **37%** ya mahitaji hadi meta za ujazo **60,000** (kipindi cha mvua ambazo ni asilimia **64%** ya mahitaji. Miundombinu ya uondoaji maji taka katika Jiji una mtandao ulioenea kwa asilimia **7.66%** wa eneo la Jiji.

Mheshimiwa Spika, taarifa iliainisha changamoto kadhaa, ikiwa ni pamoja na;

- Wezi wa maji wanaotumia maji bila kulipia
- Gharama kubwa za fidia kwa maeneo yenye maji ardhini, ambayo AUWASA inayahitaji kwa ajili ya ujenzi wa miradi mikubwa
- Vyanzo vya maji kuvamiwa na wananchi kwa ajili ya shughuli za kiuchumi na kijamii,
- Ukosefu wa mfumo wa awali wa kusafisha majitaka kwenye viwanda
- Utoaji wa huduma ya maji katika maeneo ambayo hayajapimwa
- Madeni ya Taasisi za serikali, kutolipa Ankara za maji.

Baada ya wajumbe kupokea taarifa waliibua hoja kadhaa ambazo zilihitali ufafanuzi, hoja zilizohitali ufafanuzi ni pamoja:-

- Hatua zinazochukuliwa kuwataka wenye viwanda kuwa na mfumo wa awali wa usafishaji majitaka na kuunganishwa na mfumo wa maji taka wa Jiji,
- Kiasi ambacho taasisi za serikali zinadaiwa na hatua zinazochukuliwa ili kuzitaka zilipe madeni ya Ankara za maji,
- Ufanisi wa mbinu zinazotumika kukabiliana na vishoka na kama wanashirikiana na watumishi kuiba maji na hatua walizochukuliwa,
- Mpango mkakati wa kutambua mapema na kuhifadhi vyanzo vya maji, kwa ajili ya uhakika wa usalama wa maji na matumizi endelevu.

Mheshimiwa Spika, baada ya kupokea taarifa Kamati ilifanya ziara kwa kutembelea miradi kadhaa ikiwa ni pamoja na;

- i) Mradi wa AUWASA unaotoa huduma kwa H/W-Arusha
- ii) Mradi wa maji Jiji la Arusha
- iii) Mradi wa vijiji 10 H/W –Longido

Kwa ujumla, Kamati iliridhishwa na hatua za utekelezaji wa miradi hii kuwa itasaidia kuinua wastani wa upatikanaji wa maji kwa Jiji la Arusha na baadhi

ya maeneo ya Arumeru. Hata hivyo Wajumbe walibaini kasoro kadhaa katika utekelezaji wa mradi wa uchimbaji visima 3 virefu (m 300) katika Shamba la Mbegu la Magereza (Awamu ya 1&2) ambazo endapo hazitafanyiwa kazi zinaweza kuwa kikwazo kwa miradi hii kuwa na tija iliyokusudiwa.

Kasoro zilizobainika na kutakiwa kutolewa maelezo ni pamoja na:-

- i. Kuchelewa kumalizika kwa mradi huu Awamu ya kwanza baada ya mkandarasi wa awali kushindwa kukamilisha kutokana na uchimbaji ulipofika mita 140 kukutana na aina ya mwamba wa volcano unaomegekea ndani na kushindwa kuendelea na uchimbaji.
- ii. Mkandarasi wa pili, kushindwa kukamilisha awamu ya kwanza ya uchimbaji visima viwili, kadiri ya makubaliano ambapo alipaswa akamilishe Januari 9, 2018.
- iii. Mkandarasi aliepo kutaka kufanya mabadiliko ili atumie bomba za plastiki tofauti na ilivyokubaliwa kwenye mkataba ambao unaonesha kutumia bomba za chuma.

Mheshimiwa Spika, Kufuatia dosari hizi, Kamati ilitaka maelezo kuhusu:-

- Sababu za wakandarasi wa kwanza na wa pili kushindwa kutekeleza mradi kwa muda uliopangwa, na hatua zinazochukuliwa
- Sababu za mkandarasi wa pili kutaka kutumia mabomba ya plastiki badala ya chuma kama ilivyo katika mkataba na hatua zinazochukuliwa.
- Kujua kama changamoto zilizomkumba mkandarasi wa awali alieshindwa kukamilisha mradi zilifahamika na kuelezwa mkandarasi anaeendelea na kazi kwa sasa.

Mheshimiwa Spika, Pamoja na Kamati kuridhika na hatua ya utekelezaji miradi, ilishauri Mamlaka ya AUWASA na Wizara ya Maji kutambua maeneo ya kimkakati kwa ajili ya hifadhi ya mazingira ili kulinda vyanzo vya maji na

kwa ajili ya matumizi endelevu. Vilevile itasaidia kupunguza gharama kubwa za kupata maeneo ya kujenga miundombinu ya maji pindi ikihitajika.

Kwa upande wa Mradi wa vijiji 10 H/W –Longido, Kamati ilishauri Halmashauri kuongeza eneo la uhifadhi wa msitu wenye chemchem ya maji ambayo ni chanzo cha maji ya mradi. Na kwamba ili kufanikisha hili Halmashauri iratibu na kutekeleza uwekaji wa sehemu ya kunyweshea mifugo maji mbali na eneo la chemchem, ili mifugo isiende katika chanzo.

b) Mkoa wa Kilimanjaro

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea taarifa ya Mamlaka ya Maji Safi na Usafi wa Mazingira Mjini Moshi) –MUWSA kuhusu hali ya upatikanaji maji katika Mkoa na miradi inayotekelezwa na Mamlaka.

Taarifa ya MUWSA ilieleza kuwa, Mamlaka inahudumia eneo la Manispaa lenye wakazi wapatao 197,840 (sensa 2012) Na kwamba wakazi wanaopata huduma ya maji safi katika manispaa ya moshi ni asilimia 100 ya wakazi wote. Na kwamba kuanzia mwezi machi 2016, Mamlaka imeongezewa kuhudumia eneo la Mji mdogo wa Himo unaokadiriwa kuwa na wakazi **45,153**. Lakini pia Mamlaka inatoa huduma kwa wakazi wapatao 33,000 walioko pembezoni mwa eneo la huduma kisheria kutoka maeneo ya Wilaya ya Hai na Moshi Vijijini.

Kwa ujumla Mamlaka inatoa huduma ya majitaka katika manispaa kwa asilimia 18% ya eneo na asilimia 32 ya wakazi wa Moshi. Aidha mji mdogo wa Himo hauna huduma ya maji taka.

Mheshimiwa Spika,Taarifa iliainisha changamoto kadhaa ambazo zinaikabili mamlaka ambazo ufumbuzi wake umekuwa mgumu kupatikana,ikiwa ni pamoja na:-

- i) Taasisi za Serikali kutolipia huduma kwa wakati, ambapo hadi kufikia disemba 2017 Mamlaka inazidai Taasisi za Serikali kiasi cha **1,875,337,124.60**
- ii) Madai ya kodi ya TRA ya shilingi **2,680,289,748.20**, ambayo inaelezwa kuwa ni corporate tax wakati mamlaka kisheria haipo kibiashara bali ni kutoa huduma.

Pamoja na mafanikio ya mamlaka, Wajumbe waliibua hoja na kutaka maelezo kuhusu:-

- i) Hatua zinazochukuliwa kuzibana mamlaka ya serikali kulipa ankara za maji kwa wakati
- ii) Hatua zinazochukuliwa na Mamlaka kupata tafsiri sahihi ya sheria ya kodi, kuhusu kulipa *corporate tax* kwa taasisi za umma zinazotoa huduma kama MUWSA.

Mheshimiwa Spika, baada ya kupokea taarifa, kujadili na kushauri namna bora ya kutatua changamoto zilizopo, Kamati iliendelea na ziara yake kutembelea miradi katika H/W-Mwanga ambapo ilitembelea:-

- i) Mradi wa skimu ndogo ya Umwagiliaji ya Kileo
- ii) Mradi wa Maji wa Same –Mwanga-Korogwe

Kwa ujumla, Kamati iliridhika na utekelezaji na ufanisi wa miradi hii. Hata hivyo kamati ilibaini kuwepo kasoro chache na kushauri hatua za kuchukua ili kuzirekebisha ili wananchi waweze kupata faida za miradi zilizokusudiwa.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini kasoro kadhaa na kushauri hatua za kuchukua kama ifuatavyo:-

- i) Malalamiko ya wananchi kuhusu uwezo wa mashine ya kukoboa mpunga katika ushirika wa mradi wa Kileo. Wananchi walionesha wasiwasi kuwa mashine hiyo haina

- ii) ufanisi na uwezo wake ni mdogo, kutokana na baadhi ya sehemu ya mashine kuwa haijaletwa, wakati viongozi wa ushirika na Halmashauri wakisisitiza kuwa mashine ina uwezo wa kutosha na inatoa huduma nzuri. Kamati ilielekeza watendaji wa Halmashauri na viongozi wa ushirika kuweka wazi taarifa zinazohusu uwezo wa mashine .Vilevile kuendelea kuishauri wizara ifuatilie kujua ukweli wa jambo hilo.
- iii) Malalamiko ya wananchi kuwa maji yanayotumika katika mradi ambayo yanahudumia pia Nchi jirani ya Kenya, huenda yanawanufaisha wakenya zaidi, hivyo kutaka ukubwa wa mradi uongezwe. Kamati iliishauri Halmashauri kufanya tathmini kuona kama mradi unaweza kupanuliwa zaidi na kunufaisha wananchi wengi zaidi.
- iv) Malalamiko ya wananchi kuhusu mradi kujengwa chini ya kiwango, wakati watendaji wa Halmashauri wakisisitiza kuwa mradi una viwango, tatizo ni wananchi kutokuwa makini katika kuutunza na ukarabati pindi uharibifu unapotokea. Kamati ilishauri Halmashauri, Wizara na Wanaushirika kutathmini hali ya miundombinu ya mradi toka kwenye chanzo hadi mashambani kuona umadhubuti wa miundombinu. Lakini pia kuhakikisha kuwa mradi unafanyiwa matengenezo kadiri inavyohitajika ili udumu kwa muda mrefu.
- v) Katika Mradi mkubwa wa Maji wa Same- Mwanga –Korogwe, Kamati iliridhika na hatua na maendeleo ya ujenzi. Hata hivyo inaisisitiza Wizara kufanya ufuatiliaji wa karibu wa utekelezaji ili umalizike kadiri ya makubaliano.Vilevile kuiomba Serikali kutoa fedha kadiri ya makubaliano ili ujenzi wake ukamilike kwa wakati.

c) Mkoa wa Dar es salaam

Kamati ilipokea taarifa ya Mamlaka ya Maji Safi na Maji taka Dar es salaam (DAWASA) ambayo ilieleza kuwa mahitaji ya maji kwa jiji la Dar es salaam ni mita za ujazo 544,000. Aidha maji yanayozalishwa sasa mara baada ya mtambo wa Ruvu Juu kuanza kazi ni mita za ujazo 502,000 kwa siku. Hata hivyo, pamoja na kuwepo ongezeko la maji kutoka mita za ujazo (300,000 hadi 502,000) bado baadhi ya maeneo hayajafikiwa, na Mamlaka inaendelea na jitihada za kupanua miundombinu ya mitandao ya usambazaji maji safi. Aidha huduma ya uondoaji maji taka kwa jiji la Dare es salaam ni asilimia **10%** pekee. Taarifa pia imeeleza changamoto kuwa, kwa robo mwaka inayoishia disemba asilimia **55%** ya maji yanayozalishwa hayalipiwi (non revenue water) kutokana na uvujaji unaosababishwa na uchakavu wa mambomba, kumwagilia mashamba na uunganishaji haramu wa mabomba.

Mheshimiwa Spika, Kufuatia taarifa hii wajumbe walitaka maelezo kuhusu hatua zinazochukuliwa:-

- i) Kukabiliana na changamoto ya maji mengi yanayopotea kwa kuvuja au kuibiwa
- ii) Kuongeza kasi ya ujenzi wa miundombinu ya utoaji maji taka.

Mheshimiwa Spika, baada ya kupokea taarifa Kamati iliendelea na ratiba ya kutembelea miradi ambapo ilikagua miradi kadhaa ifuatayo:-

- i) Ujenzi wa vituo vinne vya kusukuma maji (Makongo,Wazo,Salasala na Bunju)
- ii) Ujenzi wa Matenki ya maji (Wazo, Salasala, Bunju na Changanyikeni)
- iii) Mradi wa ulazaji mabomba ya kusambaza maji (Mbezi temboni na Msakuzi)
- iv) Mradi wa uzalishaji maji -Mtoni Ruvu Darajani (*intake*)
- v) Mradi wa kusafisha maji –Ruvu juu (*treatment process*)

Mheshimiwa Spika, pamoja na kwamba Kamati iliridhika na utekelezaji wa miradi hii ambayo inalenga kuongeza usambazaji maji kwa wakazi wa maeneo ya Jiji la Dar es salaam, Kamati ilibaini kuwepo kasoro chache ambazo hazina budi kufanyiwa kazi ili kuwezesha wananchi kupata faida za miradi zilizokusudiwa. Kasoro hizo ni pamoja na:-

- i) Kuchelewa kukamilika kwa mradi wa usambazaji maji awamu ya kwanza ambao ulipaswa kukamilika tarehe 16 Novemba, 2017 na kuongezwa muda hadi tarehe 24 Februari, 2018. Wakati Kamati ilivyotembelea utekelezaji wa mradi ulikua ni asilimia **72%**. Kamati ina wasiwasi kama katika kipindi cha mwezi mmoja kilichosalia kufikia tar 24 februari,2018 mradi utakamilika
- ii) Mradi umepangwa kugharimu kiasi cha USD \$ 32.9 milioni. Ikiwa ni mkopo nafuu kutoka Benk ya Exim ya China. Kamati ilionesha wasiwasi kuhusu unafuu wa mkopo huu kutokana na aina ya mkopo ambayo masharti yake yameelekeza mkandarasi wa mradi, wataalamu, vifaa vya mradi, mshauri mwelekezi wa mradi watoke India. Aina hii ya mkopo hauweki ushindani ulio sawa, unanyima Kampuni za ndani zabuni, unanyima watanzania fursa za ajira na utaalamu, unanyima viwanda vya ndani soko la vifaa na vipuri, lakini pia unaweka mazingira magumu ya Serikali kuweza kusimamia ubora na ufanisi wa utekelezaji mradi kutaja kwa uchache. Kamati inatahadharisha Serikali juu ya kutathmini unafuu unaoelezwa katika mikopo ya aina hii ambayo haioneshi kuwa na tija kubwa kwa Taifa.

Mheshimiwa Spika, kufuatia kasoro zilizobainika, Kamati inaishauri Serikali iendelee kusimamia ipasavyo matakwa ya mkataba ili mkandarasi aweze kukamilisha ujenzi wa miradi kama ilivyokubaliwa. Aidha Serikali itathmini na ikiwezekana iachane na aina ya mikopo ambayo inakuwa na masharti yanayoonekana kutokuwa na manufaa kwa Taifa.

SEHEMU YA TATU

3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO

Mheshimiwa Spika, baada ya kueleza shughuli zilizotekelezwa na Kamati kwa kipindi cha mwaka mmoja, naomba kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa, Kamati inasikitishwa na kasi ndogo ya utekelezaji wa mapendekezo na ushauri wa Kamati katika masuala mbalimbali yanayohusu sekta za kilimo, mifugo, uvuvi na maji uliotolewa mwezi februari, 2017, Kamati ilipowasilisha taarifa yake ya mwaka 2016 na kuridhiwa na Bunge lako tukufu. Hivyo Kamati inatoa rai kwa Serikali kuongeza kazi ya utekelezaji wake kwa manufaa ya Taifa. Aidha naomba kutoa maoni na mapendekezo ya Kamati katika maeneo yaliyochambuliwa kama ifuatavyo:-

3.1 Kuongeza bajeti ya sekta na fedha kutolewa kwa wakati

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati umebaini kwamba ukuaji mdogo wa sekta za kilimo, Mifugo na Maji unachangiwa kwa kiasi kikubwa na uwekezaji mdogo katika sekta.

Mheshimiwa Spika, kwa mfano: kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017, Serikali ilitenga **asilimia 4.9** tu ya bajeti ya Serikali kwa ajili ya sekta za Kilimo, Mifugo na Uvuvi. Kamati inatahadharisha kuwa, endapo hatua madhubuti hazitachukuliwa katika kuinua Sekta hizi, ni dhahiri kuwa mdororo wa uchumi na mnyororo wa umaskini utaendelea kuwa kilio cha wananchi mahala pengi nchini. Hivyo, Kamati inaishauri Serikali kuanza sasa kutekeleza kwa vitendo Azimio la Maputo, ambalo linazitaka nchi wananchama kutenga **asilimia 10** ya bajeti yote ya Serikali kwa ajili ya kilimo.

Kwa sekta ya maji, pamoja na kuwa maji ni hitaji muhimu na la msingi katika kila sekta ya binadamu, bado kumekuwepo na mtiririko usioridhisha wa fedha kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maji nchini. Kwa mfano, Wizara ya Maji **Fungu 49**, iliidhinishiwa fedha za ndani kiasi cha shilling **bilioni 408.6**, hadi kufikia disemba 2017, kiasi kilichotolewa ni asilimia **25%** ya fedha za ndani. Aidha fedha za nje iliidhinishiwa **bilioni 214.9** ambapo hadi disemba 2017 fedha iliyopokelewa ni asilimia **1.86%** tu. Kwa upande wa Tume ya Taifa ya Umwagiliaji **Fungu 5**, iliidhinishiwa fedha za ndani kiasi cha shilingi billion **5.6**, hadi kufikia disemba 2017, hakuna fedha za ndani zilizotolewa kwa ajili ya miradi ya maendeleo. Aidha Tume iliidhinishiwa fedha za nje kiasi cha **shilingi bilioni 14.5**, hadi disemba 2017, Tume imepokea fedha za nje asilimia **1.6** tu. Mwenendo huu wa utoaji fedha haukidhi kiu ya wananchi kupata huduma ya maji. Kamati inaliomba Bunge liitake Serikali kutoa fedha zinazoidhinishwa na Bunge kwa wakati ili kuwa na uhakika wa utekelezaji wa miradi iliyopangwa kutekelezwa kwa maslahi mapana ya wananchi.

Mheshimiwa Spika, endapo pendekezo hili litatekelezwa katika sekta ya kilimo, mifugo na uvuvi litasaidia kuongeza ajira, maligafi kwa ajili ya viwanda, kuongeza pato na ustawi wa wakulima, udhibiti wa uvuvi haramu lakini pia kuongeza pato la Taifa kwa ujumla na hivyo kuchangia ukuaji wa uchumi wa Taifa. Katika sekta ya maji litasaidia kuondokana na kero za muda mrefu za ukosefu wa huduma ya maji ambayo ni huduma muhimu katika ustawi wa binadamu, wanyama, mazingira na uzalishaji mali, kupungua kwa migogoro ya wakulima na wafugaji.

3.2 **Kutekeleza mipango ya uzalishaji mbolea nchini.**

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio yaliyokwisha onekana katika utekelezaji wa mpango wa ununuzi wa mbolea kwa pamoja, bado ipo haja ya kuondokana na uagizaji wa mbolea kutoka nje ya nchi kwa Serikali kuongeza kasi ya kutekeleza kwa vitendo adhama yake ya kuzalisha mbolea hapa nchini kwa kujenga viwanda vya kuzalisha mbolea au kuweka mazingira rafiki kuwezesha sekta binafsi kushiriki katika kuwekeza katika tasnia ya mbolea. Kwa kuanzia

Kamati inashauri Serikali kuanza ujenzi wa viwanda vya mbolea vya Kilwa na Mtwara. Pendekezo hili linazingatia ukweli kuwa, asilimia **90%** ya mbolea inayotumika nchini kwa sasa inaagizwa kutoka nje. Na kwamba, hadi kufikia februari 2018, kiasi cha mbolea iliyoingizwa nchini ni tani **233,001.49** ambayo ni asilimia 48 ya mahitaji na hivyo kuwepo kwa upungufu wa asilimia **52%**. Aidha pamoja na hatua ya serikali kufanya ununuzi wa mbolea kwa pamoja, bado upatikanaji wa mbolea nchini katika maeneo ya uzalishaji mkubwa haukidhi mahitaji. Bei ya mbolea haijashuka kama ilivyokusudiwa na upatikanaji wa mbolea umekuwa sio wa uhakika. Kamati inashauri Serikali kufanya tathmini ya mafanikio ya malengo ya Mpango huu, kisha kuchukua hatua stahili. Vile vile Kamati inashauri kuwa, ili kuifanya Kampuni ya Mbolea ya Taifa (Tanzania Fertilizer Company) kuwa na ufanisi wa kutosha katika tasnia ya mbolea, Serikali ihamishe kampuni hii chini ya usimamizi wa Wizara ya Viwanda, Biashara na Masoko na kuiweka chini ya usimamizi wa Wizara ya Kilimo.

Mheshimiwa Spika, Pendekezo hili likitekelezwa litasaidia kuondokana na vikwazo na hujuma zinazoweza kutokana na siasa ya dunia inayofungamana na biashara ya mbolea inayofanywa na makampuni ya kimataifa ya mbolea duniani.

3.3 **Uzalishaji, masoko na usalama wa chakula Nchini**

Mheshimiwa Spika, Utoshelevu wa chakula ni nguzo muhimu katika kupanga kiwango cha uzalishaji, kujenga mazingira mazuri ya kilimo cha biashara na Uratibu wa masoko. Kamati imebaini kuwa, katika nyakati tofauti Serikali imekuwa ikitoa maagizo na amri au zuio kuhusu biashara ya uuzaji mahindi nje ya nchi ambayo kwa kiasi fulani yamekua yakiathiri biashara ya mahindi na uzalishaji, hususan wanaofanya kilimo cha biashara. Kwa muktadha huu, Kamati inaishauri Serikali kuongeza uratibu wa usimamizi kwa kutekeleza mikakati madhubuti ya kupata takwimu sahihi na kwa muda unaostahili kuhusu kiwango cha uzalishaji wa mazao mbalimbali zitakazosaidia Serikali kufanya maamuzi sahihi kwa mwenendo wa biashara ya ndani na nje ya mipaka hususan kwa mazao ya nafaka bila ya kusababisha athari mbaya katika uzalishaji, biashara na wakulima. Aidha Kamati

inaishauri Serikali kupanga na kutekeleza mikakati ya kujenga na kukarabati maghala ili kuwa na uhakika na usalama wa hifadhi ya nafaka.

3.4 **Mikakati ya kuimaririsha masoko ya mazao ya mahindi na mbaazi kwa wakulima nchini**

Kamati inaitahadharisha Serikali juu ya uwezekano wa uzalishaji kwa msimu wa 2017/2018 kuwa pungufu kutokana na wakulima kutouza mahindi hivyo kukosa fedha za kununulia pembejeo kwa msimu huu. Aidha baadhi ya wakulima wa mahindi na mbaazi kutolima kabisa baada ya kukata tamaa ya kukosa soko la mazao yao. Kamati inalishauri Bunge, liitake Serikali kuharakisha kutafuta masoko ya uhakika ndani na nje ya nchi ili wakulima waweze kuuza mazao yao na kufanya kilimo cha biashara. Kamati inaitahadharisha Serikali kutotegemea nchi moja ya India kwa ajili ya soko la mbaazi na kunde kwa ujumla. Aidha Serikali itoe fedha za ziada kwa NFRA na CPB kama hatua ya dharura ya kuziwezesha kununua mahindi na mbaazi ambazo bado hazijanunuliwa hadi sasa.

3.5 **Uzalishaji na masoko ya mazao ya Biashara**

Mheshimiwa Spika, kamati imebaini kuwa katika miaka ya hivi karibuni mazao ya biashara yakiwepo pamba, tumbaku na kahawa yamekuwa na uzalishaji usioridhisha kutokana na sababu mbalimbali ikiwa ni pamoja na ufanisi mdogo wa vyama vya ushirika, matumizi duni ya teknolojia na pembejeo, masoko machache ya ndani na utegemezi wa soko la nje, kuendelea kupungua / na kukosekana kwa ruzuku ya Serikali pamoja na kukosekana kwa mipango thabiti ya kuongeza mnyororo wa thamani katika mazao hayo. Hivyo kamati inaishauri Serikali kuongeza kasi katika kuchukua hatua madhubuti kusimamia na kuimarisha vyama vya ushirika, kuongeza matumizi ya teknolojia ya kisasa na pembejeo katika uzalishaji, kutafuta masoko ya uhakika ya mazao na muhimu zaidi kuchukua hatua za makusudi katika kuongeza mnyororo wa thamani kwa mazao hayo.

3.6 Uzalishaji na masoko ya mazao ya bustani

Mheshimiwa Spika, sekta ndogo ya mazao ya bustani ikihusisha mbogamboga na matunda imekuwa ikitoa ajira kwa wananchi na hasa vijana na kinamama. Kuongezeka kwa mahitaji ya matunda na mboga kunatoa fursa ya ajira, kipato na uchumi wa wakulima na Taifa kwa ujumla. Ili kuwa na uzalishaji wenye tija, Kamati inaishauri Serikali kuweka mazingira rafiki kwa kutunga sera, sheria, kanuni za kilimo hiki. Lakini pia kuongeza kasi kuimarisha miundombinu ya barabara katika maeneo ya uzalishaji, kuchakata na kuongeza thamani ya mazao yanayozalishwa ili kuwa na uhakika wa kufikisha mazao hayo katika masoko bila ya kuharibika.

3.7 Kuongeza mtaji wa Benki ya Maendeleo ya Kilimo

Mheshimiwa Spika, Ukosefu wa mikopo ya uhakika na yenye riba nafuu kwa wakulima walio wengi ni kikwazo kwa wakulima kutoweza kukopa na kufanya kilimo cha kisasa na chenye tija. Uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa Benki ya Kilimo (TADB), hadi mwezi disemba, 2017 ilikua na mtaji wa kiasi cha shilingi **66,785,790,739.00**. Aidha kiasi cha mtaji kilichoombwa ni shilingi bilioni **800**. Kamati inaishauri Serikali kuongeza mtaji katika Benki ya Maendeleo ya Kilimo Tanzania ili ibebe jukumu hili la kutoa mikopo kwa wakulima wengi zaidi katika maeneo mbalimbai nchini. Aidha ili kufikia adhama hii Kamati inasisitiza kuwepo uwiano wa mtawanyiko wa huduma zitakazotolewa na benki hii katika maeneo ya uzalishaji vijijini ili kutoa elimu na kuhamasisha utoaji mikopo ya kilimo cha biashara badala ya ilivyo sasa ambapo inaendesha shughuli zake katika maeneo machache ya mjini, ambayo si wakulima wote wanaweza kuzifikia.

3.8 Suluhisho la migogoro ya matumizi ya ardhi

Mheshimiwa Spika, migogoro baina ya wakulima, wafugaji na watumiaji wengine wa ardhi imeendelea kuwepo na kuathiri uzalishaji katika sekta mbalimbali za kilimo kutokana na hofu, uvunjifu wa amani, vifo na uharibifu wa mali na mazingira. Kamati inasisitiza kuwa, migogoro ya matumizi ya ardhi ni mtambuka na hivyo suluhu yake inaweza kupatikana kupitia jitihada za pamoja miongoni mwa sekta husika. Kamati imeelezwa kuwa katika kulifanyia kazi suala hili, katika nyakati tofauti Serikali imeunda Tume na kuhusisha Wizara tano zinazohusika na migogoro hii ya ardhi. Kamati inahoji juu ya lini mapendekezo ya Tume hii yatatekelezwa kwa vitendo. Kamati imebaini kuwa taarifa za Mamlaka mbalimbali za Serikali zinaeleza kuwa suluhisho la migogoro iliyopo ni kutekeleza Mpango wa Matumizi bora ya ardhi nchini. Kamati inalishauri Bunge liazimie kuitaka Serikali kutekeleza kwa vitendo maoni na mapendekezo yaliyokwisha tolewa na Tume iliyoundwa. Aidha Serikali iongeze kasi ya kutekeleza kwa vitendo Mpango wa Matumizi bora ya Ardhi kama ilivyoainishwa kwenye Sheria ya Ardhi ya Vijiji Namba 5 ya Mwaka 1999, pamoja na kuhuisha sheria zingine zinazosimamia matumizi, umiliki, uhifadhi ili kuwa na uelewa wa pamoja kuhusu ardhi.

3.9 Rasilimali za uvuvi na udhibiti uvuvi haramu nchini

Mheshimiwa Spika, Sekta ya Uvuvi haijalinufaisha Taifa kwa kiwango kinachostahili. Makisio ya rasilimali za uvuvi nchini ni tani **2,143,211** (maji ya bahari ya ukanda wa ndani wa Taifa, maziwa na mito, bila kuhusisha Bahari kuu) Makadirio ya kiasi cha samaki wanaoweza kuvuliwa ni tani za mita **730,000** kwa mwaka. Aidha kiasi kinachovuliwa kwa sasa ni tani za mita **350,000** kwa mwaka. Mchango wa sekta ya uvuvi katika pato la Taifa ni asilimia **2%** (NBS, 2016. Uwezo wa mchango wa sekta ya uvuvi endapo kungekuwa na uwekezaji wa kutosha unaozingatia uwezo wa rasilimali za uvuvi zilizopo ni tani za mita **730,000** na ingeweza kuchangia asilimia **4.2** katika Pato la Taifa. (Bila kuhusisha Bahari kuu)

Mheshimiwa Spika, mipango ya kuongeza tija katika sekta ya uvuvi imeshindwa kutekelezeka kutokana na ufinyu wa bajeti inayotengwa, kuidhinishwa na kutolewa. Kwa mfano katika Bajeti ya 2017/2018 miradi ya maendeleo katika sekta ilitengewa kiasi cha shilling **6,000,000,000**, hadi kufikia disemba 2017, hakuna fedha yoyote iliyotolewa. Kamati inasikitishwa na mwenendo huu wa kutotolewa fedha zinazoidhinishwa katika sekta ya uvuvi. Aidha inaomba Bunge kupitisha Azimio la kuitaka Serikali kutenga bajeti ya kutosha na kuitoa kwa wakati stahili ili kutekeleza miradi ya maendeleo katika sekta ya uvuvi hususan kutekeleza Mpango wa Ujenzi wa Bandari ya Uvuvi.

Mheshimiwa Spika, Kamati katika utendaji wake imebaini kuwepo malalamiko mengi yanayohusu namna kampeni ya kudhibiti uvuvi haramu katika Ziwa Viktoria inavyoendeshwa na kwamba imesababisha hasara kubwa kwa wavuvi kwa kuchomewa kambi za wavuvi, mitumbwi, nyavu na nyenzo zingine. Kufuatia malalamiko yaliyopo, Kamati inatilia shaka njia zinazotumika katika udhibiti vitendo vya uvuvi haramu kama inaweza kuleta tija inayokusudiwa. Hii ni kutokana na ukweli kuwa, jitihada kubwa zilipaswa kuelekezwa katika kudhibiti utengenezaji, uingizaji na uuzaji wa zana haramu za uvuvi haramu, badala ya kuharibu nyenzo za uvuvi kama mitumbwi ambayo si nyenzo haramu na kuacha wananchi wavuvi wakiwa maskini na bila ya msaada wowote wa zana bora na mafunzo ya mbinu bora za uvuvi. Aidha ikizingatiwa kuwa Ziwa viktorija linatumiwa pia na nchi ya Uganda na Kenya jitihada hizi zilipaswa kushirikisha nchi zote, ili kuwa na namna moja ya kudhibiti uvuvi haramu, kwani baadhi ya nyezo zinazokatazwa kutumika Tanzania, kwa nchi jirani za Kenya na Uganda zinatumiwa. Ipo hatari ya Watanzania kuhifadhi rasilima katika Ziwa Viktoria na wanufaikaji kuwa wavuvi wa nchi jirani. Kamati inashauri Serikali kutathmini hatua na njia zinazotumika kudhibiti uvuvi haramu ili ziwe shirikishi zaidi pamoja na msisitizo kuwa ni kuzuia utengenezaji, uingizaji na uuzaji wa zana haramu za uvuvi.

3.10 **Uwekezaji katika Ranchi za Taifa**

Ranchi za Taifa ni rasilimali muhimu na fursa kubwa katika kuchangia pato la Taifa na uchumi wa wafugaji. Tanzania ina jumla ya Ranchi **13** zenye ukubwa wa jumla ya hekta **627,856**, katika mikoa **10** chini.

Mheshimiwa Spika, Katika uchambuzi, Kamati imeeleza hali ya uwekezaji uliopo katika Ranchi za Taifa, changamoto na mafanikio na kujiridhisha kuwa fursa na rasilimali ya ranchi za Taifa haijatumika ipasavyo. Ili kuwa na uwekezaji wenye tija kwenye Ranchi za Taifa, Kamati inaishauri Serikali kufanya uwekezaji wa kisasa katika Ranchi za Taifa ambao utasaidia wafugaji wengi kujifunza mbinu za ufugaji bora. Kamati inasisitiza ushauri iliokwishautoa mwaka jana wa kuitaka Serikali kufanya tathmini ya matumizi yaliyopo, kisha kuweka mikakati ya kuona namna ya kuruhusu wananchi waishio karibu na ranchi hizi, ili kupata huduma za malisho na maji kwa ajili ya mifugo kwa utaratibu utakaoonekana unafaa.

Aidha, ni vyema Serikali ikaandaa na kutekeleza mkakati wa makusudi wa kuongeza thamani ya mazao ya mifugo kwa kujenga viwanda vya kuchakata mazao ya mifugo, ili kuwa na soko la uhakika ndani na nje ya nchi.

3.11 **Ujenzi wa miundombinu ya umwagiliaji kukabiliana na athari ya mabadiliko ya tabianchi**

Kwa kutambua kuwa nchi yetu ina fursa na maeneo mengi yanayofaa kwa kilimo cha umwagiliaji ambapo takwimu zinaonesha Tanzania ina eneo lenye ukubwa wa **hekta 29.4 milioni** zinazofaa kwa kilimo cha umwagiliaji, hata hivyo eneo linalotumika kwa kilimo cha umwagiliaji hadi sasa ni **hekta 461,326** sawa na **asilimia1.6** ya eneo lote linalofaa kwa kilimo cha umwagiliaji. Ulinganisho wa uzalishaji (*productivity*) wa zao la mahindi kwa hekta kwa kufanya umwagiliaji ni tani **3.75** kwa hekta, wakati kulima kwa kutegemea mvua ni tani **2.7** kwa hekta. (Sakalilo Irrigation Scheme- Rukwa). Kwa zao la Mpunga ni tani **4.5-5.5** kwa hekta, wakati uzalishaji kwa kutegemea mvua ni tani **2.2-3.0** kwa hekta. (Mombo Irrigation Scheme-Tanga). Hii ni katika maeneo yanayofanana na matumizi ya

pembejeo na teknolojia sawa. Kwa tofauti hii ya uzalishaji, Kamati inashauri kuwa, katika kipindi hiki ambapo mabadiliko ya tabianchi yamepelekea mvua kutokuwa za uhakika na kuathiri uzalishaji, umwagiliaji ni moja ya njia muhimu ya kuongeza na kuimarisha uzalishaji wenye tija, hivyo Kamati inaliomba Bunge liitake Serikali kuitengea Tume ya Taifa ya Umwagiliaji bajeti ya kutosha itakayowezesha Tume kuandaa miundombinu kwa ajili ya kilimo cha umwagiliaji na hivyo kupunguza utegemezi wa kilimo cha mvua ambacho kinazidi kutotabirika. Aidha, Kamati inaishauri Serikali kuainisha maeneo machache ya kipaumbele yanayofaa kwa kilimo cha umwagiliaji na kuelekeza fedha hizo katika maeneo hayo ili kuwa na kilimo chenye tija badala ya kuwa na miradi mingi isiyoweza kutekelezwa kwa pamoja.

3.12 Kuongeza kasi ya ujenzi na ukarabati wa mabwawa ya kimkakati

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini kuwepo miradi ya mabwawa nchini ambayo imechukua muda mrefu kukamilika kutokana na ukosefu wa fedha. Kutokamilika kwa ujenzi wa mabwawa kwa muda uliopangwa kunaisababishia Serikali hasara kutokana na miundombinu ya miradi hiyo kuchakaa kabla ya kuanza kutumika, lakini pia kuongezeka kwa gharama za ujenzi tofauti na ilivyokadiriwa na hivyo kuwakosesha wananchi huduma iliyokusudiwa. Kamati inaishauri Serikali kutenga fedha za kutosha kujenga na kukarabati miradi inayoendelea, ili kuepusha hasara inayoweza kutokea kutokana na miradi kuchukua muda mrefu, lakini pia kuweza kufikia malengo na makusudio ya miradi hiyo kwa wananchi kupata huduma.

3.13 Kuimarisha upatikanaji wa maji safi na salama mijini na vijijini

Mheshimiwa Spika, takwimu zinaonesha kuwa, hadi disemba 2017 hali ya upatikanaji maji safi na salama kitaifa ni wastani wa asilimia **56 %** kwa vijijini na asilimi **69 %** kwa mijini. Aidha malengo ya upatikanaji maji safi na salama Kitaifa

kwa mujibu wa Mpango wa Taifa wa Maendeleo wa Miaka Mitano (2016/2017 hadi 2020/2021 ni asilimia **85%** kwa vijijini na asilimia **95%** kwa mijini ifikapo Mwaka 2021. Kamati ina wasiwasi juu ya kufikiwa kwa malengo haya kwani, kumekuwa na mtiririko usioridhisha wa fedha za miradi ya maji. Kwa mfano katika Bajeti ya Mwaka 2017/2018, fedha za maendeleo zilizotengwa kwa fungu **49** ni asilimia **17.16%** tu zimetolewa hadi kufikia disemba, 2017 kiasi kikubwa asilimia **77%** zikiwa ni fedha za mfuko wa maji.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Serikali kwa hatua hii. Aidha kutokana na kwamba fedha nyingi zinazotolewa kwa ajili ya miradi ya maji vijijini ni kutokana na mfuko wa maji, Kamati inaendelea kusesitiza ushauri iliyoutoa katika taarifa ya mwaka ya Kamati ya Mwaka 2016 kuwa, Bunge liazimie kuitaka Serikali kufanya marekebisho kwenye Sheria ya fedha ya mwaka 2018 kwa kuweka tozo ya shilingi mia moja (100) kwa kila lita ya mafuta ya diseli na petroli. Mapendekezo hayo yakizingatiwa yatawezesha miradi ya maji kutekelezwa kwa ufanisi nchi nzima. Aidha Kamati inashauri Serikali kuongeza kasi ya uratibu wa mfuko wa maji mijini kwa ajili ya kupata fedha za uhakika kwa ajili ya miradi ya maji mijini, ambapo takwimu zinaonesha kuwa bado upatikanaji maji katika maeneo mengi mjini si wa uhakika.

Vilevile kutokana na dosari iliyobainika ya kuwepo na usimamizi usiokidhi wa uendeshaji wa miradi ya maji katika maeneo mengi vijijini, Kamati inalishauri Bunge liazimie kuitaka Serikali kuanzisha Wakala wa Maji Vijijini, ambao pamoja na mambo mengine utakuwa na jukumu la uratibu na usimamizi wa miradi ya maji vijijini.

Aidha, Kamati inashauri Bunge liitake serikali kuongeza kasi ya utoaji fedha za bajeti ya mwaka 2017/2018 kwa ajili ya miradi ya maji kadri zilivyoidhinishwa na Bunge lako tukufu ili kuwezesha utekelezaji wa miradi iliyopangwa.

3.14 **Kuweka mazingira bora ili kuchochea sekta binafsi kushiriki kuwekeza katika tasnia za kilimo, mifugo, uvuvi na maji**

Mheshimiwa Spika, utendaji wa Kamati katika nyakati tofauti na aeneo mbalimbali umebaini kuwepo malalamiko kutoka kwa wadau wa sekta za kilimo, mifugo, uvuvi na maji ya kutokuwepo mazingira wezeshi ya kuwekeza katika sekta tajwa kwa tija. Kwa ujumla malalamiko yao yanajikita katika kuwepo changamoto ikiwa ni pamoja na:-

- (i) Kuwepo mamlaka nyingi za Serikali za udhibiti unaosababisha usumbufu usiokuwa wa lazima kwa wawekezaji,
- (i) Ushindani usio wa haki unaosababishwa na bidhaa kutoka nje na zisizo na ubora kusababisha kukosa masoko ya uhakika ya bidhaa za ndani,
- (ii) Tozo nyingi kwa baadhi ya bidhaa, mfano ladha za maziwa na vifungashio,
- (iii) Ubovu wa miundombinu ya barabara za vijijini unaopelekea ugumu wa wakulima kufikisha bidhaa katika masoko au viwanda kwa muda unaostahili, na
- (iv) Ukosefu wa umeme wa uhakika kwa ajili ya viwanda.

Kamati inaishauri Serikali kuzifanyia kazi changamoto hizi, kwa kuongeza kasi ya kuweka mazingira bora yasiyo na urasimu yatakayowezesha na kuvutia sekta binafsi kuwekeza kwa faida katika sekta hizi.

3.15 **Kuhusu Azimio la Bunge kuridhia Mkataba wa kuanzisha Kamisheni ya pamoja ya Bonde la Mto Songwe Kati ya Tanzania na Malawi (*Convention on The Establishment of a Joint Songwe River Basin Commission Between Tanzania and Malawi*)**

Mheshimiwa Spika, baada ya kufanya uchambuzi wa Mkataba wa kuanzisha Kamisheni ya pamoja ya Bonde la Mto Songwe, Kamati ilitoa maoni na ushauri ufuatao:-

- a) Kwa kuwa uhai wa Ziwa Nyasa ni Mto Songwe, na kwa kuwa mkataba huu unahusisha nchi za Tanzania na Malawi ambazo zimekuwa na mgogoro wa mara kwa mara kuhusu mpaka wa Ziwa Nyasa, Kamati inaishauri Serikali

kuchukua tahadhari na kuhakikisha utekelezaji wa mkataba huu hautaathiri faida ambazo nchi imekuwa ikipata kutoka Ziwa Nyasa na Mto Songwe.

- b) Kwa kuwa nchi ya Tanzania na Malawi zimekuwa na mgogoro wa mpaka wa Ziwa Nyasa kwa muda mrefu, na kwa kuwa uhai wa Ziwa Nyasa ni Mto Songwe, pamoja na kwamba mkataba huu unahusu Mto Songwe, Kamati inaishauri Serikali kupitia fursa ya Mkataba huu kufanya utambuzi wa mipaka ya Ziwa Nyasa hatua ambayo inaweza kumaliza kabisa tatizo la mgogoro wa mpaka wa Ziwa Nyasa.
- c) Kwa kuwa Mkataba huu unahusisha nchi mbili ni vyema baada ya kuridhiwa na Bunge, Serikali iharakishe utungwaji wa Sheria na Kanuni zake ili wananchi wa Tanzania waanze kunufaika na faida zilizoainishwa kwenye mkataba huu.
- d) Baada ya nchi wanachama kuridhia utekelezaji wa Kamisheni ya pamoja ya Bonde la Mto Songwe, elimu ya kutosha itolewe hususan kwa wananchi waishio maeneo ya mpaka wa Tanzania na Malawi kuhusu utunzaji wa mazingira kwenye eneo la Mto Songwe pamoja na kutumia vizuri faida zitakazopatikana kutokana na mkataba huu pamoja na kutoa elimu kuhusu mipaka ya nchi husika.

3.16 **Mlipuko wa wadudu waharibifu wa mazao ya pamba, viwavijeshi na panya**

Mheshimiwa Spika, Kamati imepata taarifa ya namna Wizara ilivyoshughulikia mlipuko wa wadudu waharibifu wa mazao wakiwemo wadudu wa vijidudu viharibifu vya pamba, viwavi jeshi na panya. Kamati imefahamishwa kuwa, tayari Wizara imechukua hatua za makusudi kwa ajili ya kupata fedha ya kununulia viuatilifu ili kukabiliana na mlipuko huo. Kamati ilielezwa kwamba kufikia Januari 30, 2018 Wizara ilikuwa imepata fedha kiasi cha shilingi **bilioni 3** kwa ajili ya kununua viwadudu vya pamba na taratibu za kupeleka viuatilifu hivyo zimefanywa. Aidha, Wizara imefanya mazungumzo na Benki ya Kilimo Tanzania ili iweze kutoa mkopo wa **bilioni 3** ili kuongeza upatikanaji wa viwadudu vya pamba.

Vilevile, Wizara imewasilisha maombi ya fedha Ofisi ya Waziri Mkuu kitengo cha maafa ili kupata msaada wa fedha kwa ajili ya kukabiliana na dharura ya viwavijeshi. Wakati huo huo imefanya maombi ya fedha kiasi cha shilingi **bilioni 10** kutoka Hazina ili kuongeza kazi ya kukabiliana na viwavijeshi na panya.

Mheshimiwa Spika, pamoja na jitihada zinazochukuliwa na Serikali katika kukabiliana na dharura ya mlipuko wa wadudu waharibifu wa mazao, Kamati imesikitishwa na kasi ndogo ya upatikanaji wa fedha inayohitajika. Kamati inaliomba Bunge liitake Serikali kutoa fedha zilizoombwa ili kukabiliana na wadudu waharibifu wa mazao, na kuepusha hasara ambayo inaweza kusababishwa kwa kushindwa kuwadhibiti kwa wakati.

3.17 **Korosho kuchanganywa na mawe/kokoto**

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipata taarifa na malalamiko kuhusu shehena ya korosho iliyouzwa nchini Vietnam kiasi cha **tani 172** ambapo gunia **78** za shehena hiyo ililalamikiwa kuchanganywa na mawe/kokoto. Kamati ilielezwa pia kuwa kwa msimu wa 2016/2017 Jumla ya korosho yote iliyouzwa nje ya nchi inakadiriwa kuwa ni **tani 320,000** na kwamba hakuna malalamiko yoyote yaliyopokelewa kuhusu korosho iliyouzwa katika nchi zingine. Kufuatia malalamiko hayo Kamati ilitaka maelezo ya kina kuhusu tuhuma tajwa, kwani ni fedheha kwa nchi na dosari kubwa katika biashara ya korosho.

Mheshimiwa Spika, Wizara ilieleza kamati hatua ilizochukua kushughulikia suala hili ikiwa ni pamoja na kuunda tume ya watu 9 ili kubaini ukweli dhidi ya tuhuma tajwa na kushauri hatua madhubuti za kuchukua kukomesha vitendo vya aina hii visitokee tena. Tume imetakiwa kukamilisha taarifa yake ndani ya siku **14**

Mheshimiwa Spika, Kamati inasikitishwa na tuhuma zinazotajwa ambazo zinachafua heshima ya Taifa letu na biashara ya korosho. Kamati inaliomba Bunge liishauri Serikali kufuatilia kwa karibu mazingira yanayozunguka biashara ya tasnia ya korosho, ili kubaini mianya yoyote inayoweza kusababisha hujuma

na kuidhibiti. Vilevile kuchukua hatua za kinidhamu na Kisheria kwa wote watakaothibitika na tuhuma tajwa.

4.0 HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, napenda kukushukuru kwa kunipa nafasi ya kuwasilisha Maoni, Ushauri na Mapendekezo ya Kamati kwa niaba ya Wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Kilimo, Mifugo na Maji.

Mheshimiwa Spika, kwa umuhimu wa pekee napenda kuishukuru Serikali kupitia Mawaziri wa Wizara ya Maji na Umwagiliaji, Wizara ya Kilimo na Wizara ya Mifugo na Uvuvi, Makatibu Wakuu na watendaji wote wa Wizara hizi kwa ushirikiano wao wakati wote Kamati ilipokuwa ikitekeleza majukumu yake. Aidha, napenda pia kuwashukuru wadau wote wa sekta za Maji, Kilimo, Mifugo na Uvuvi ambao kwa namna moja au nyingine walishirikiana na Kamati wakati wa kuchambua Miswada, kutoa semina na mafunzo kwa wajumbe kwa lengo la kuongeza uelewa na hata wakati wa uchambuzi wa bajeti.

Mheshimiwa Spika, kwa dhati kabisa napenda kuwashukuru Wajumbe wa Kamati kwa ushirikiano na michango yao waliyoitoa wakati Kamati ikitekeleza majukumu yake. Naomba kuwatambua kwa kuwataja majina kama ifuatavyo:-

1. Mhe. Dkt. Mary Michael Nagu, Mb Mwenyekiti
2. Mhe. Dkt. Christine G.Ishengoma, Mb M/Mwenyekiti
3. Mhe. Dkt. Immaculate Sware Semesi, Mb Mjumbe
4. Mhe. Mahmoud Hassan Mgimwa, Mb ”
5. Mhe. Salum Mwinyi Rehani, Mb ”
6. Mhe. Khadija Hassan Aboud, Mb ”
7. Mhe. Marwa Ryoba Chacha, Mb ”
8. Mhe. Mashimba Mashauri Ndaki, Mb ”
9. Mhe. Mattar Ali Salum, Mb ”
10. Mhe. John John Mnyika, Mb ”
11. Mhe. Hamidu Hassan Bobali, Mb ”

4.2. Hoja

Mheshimiwa Spika, baada ya kueleza Shughuli zilizotekelezwa, Uchambuzi wa matokeo ya utekelezaji wa shughuli za Kamati, maoni na Mapendekezo sasa naomba kutoa hoja kwamba Bunge sasa liipokee na kuikubali Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Kilimo, Mifugo na Maji pamoja na Maoni na Mapendekezo yaliyomo katika Taarifa hii.

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.

Dkt. Mary M. Nagu, (Mb)

**MWENYEKITI,
KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA KILIMO, MIFUGO NA MAJI**

6 FEBRUARI, 2018